

MEHMET AKİF ERSOY

SAFAHAT SÖZLÜĞÜ

DİLİMİZ ZENGİNLİĞİMİZ PROJESİ

DEFNE İPEK YOLU ÇOK PROGRAMLI ANADOLU LİSESİ

ÖN SÖZ

Sözlükler, kendileri aracılığıyla metinleri anladığımız kelime, deyim, tabir, kavram, terim vb. sözcüklerin anlamlarını gösteren eserlerdir. Bilhassa sanat değeri taşıyan, estetik unsurları içeren edebî eserlere çeşitli sözlükler olmadan nüfuz edilemez. Bu yüzden edebi metinleri yorumlamak için, sözcük, terim, deyim, kavram, gösterilen vb. anlamları içeren sözlükler yazılmalıdır. Bu amaç doğrultusunda Türk edebiyatının müstesna eserlerinden biri olan İstiklal Şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un "SAFAHAT" adlı eserinin sözlük çalışması yapılmıştır.

Mehmet Akif şiir, nesir ve fikir alanındaki hünerini Safahat'ta ortaya koymuştur. Safahat Türk toplumunda büyük tesir uyandırmış bir eserdir hatta öyle ki günümüzde en çok sevilen ve okunan kitaplar arasında yer alır. Safahat kelime anlamı olarak "hayatın değişik yüzleri, görünüşleri ve evreler" anlamına gelmektedir. Mehmet Akif Ersoy, yaşadığı devrin siyasi ve sosyal hayatını çok iyi analiz etmiş ve eserlerinde de başarılı bir şekilde işlemiş edebiyatçılarımızdandır. Akif, kimilerine göre bir şair, kimilerine göre bir fikir adamı, kimilerine göre ise manzum bir hikâyecidir. Yedi kitap olarak yayımlanan şiir külliyesi Safahat, Akif'in bütün bu yönlerini barındıran eser olması açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Sözlük çalışmamızda "SÖZLÜK ÖZGÜRLÜKTÜR" sloganıyla edebiyat tarihimizde eserleriyle Türkçeyi ustalıkla nasıl kullandığını gösteren Akif'in "Safahat" adlı eserinin öğrencilerimiz tarafından anlaşılabilir şekilde okunması ve dilimizin zenginliklerinin "Safahat"tan yola çıkarak öğrencilerimize kazandırılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmayı yapmamıza vesile olan ve projenin mimarı olan Milli Eğitim Bakanımız Yusuf Tekin'e, İl Milli Eğitim müdürümüz Harun Tüysüz'e, İlçe Milli Eğitim müdürümüz Kemal Gülistan'a, şube müdürlerimize, sözlük çalışmamızda her türlü desteği sunan okul müdürümüz Yalçın Kara'ya okul proje sorumlumuz müdür yardımcısı Semir Yücel'e, sözlük çalışmamızda emek veren Türk Dili ve Edebiyatı zümre öğretmenlerine ve çalışmada emeği geçen okulumuz öğrencilerine çok teşekkür ederiz.

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936)

Mehmet Âkif Ersoy 20 Aralık 1873'te İstanbul'da, Fatih ilçesi Sarıgözel mahallesinde dünyaya geldi. Annesi Buhara'dan Anadolu'ya geçmiş bir ailenin kızı olan Emine Şerif Hanım; babası ise Kosova doğumlu, Fatih Camii medrese hocalarından Mehmet Tahir Efendi'dir. Babası, ona ebced hesabıyla doğum tarihini ifade eden "Ragîf" adını verdi. Fakat telaffuzu zor geldiğinden arkadaşları ve annesi ona "Âkif" ismiyle seslendi, zamanla bu ismi benimsedi.

İlköğrenimine Fatih'te Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde başladı. İki yıl sonra iptidai (ilkokul) bölümüne geçti ve babasından Arapça öğrenmeye başladı. Ortaöğrenimine Fatih Merkez Rüştiyesi'nde başladı (1882). Aynı zamanda Fatih Camii'nde Farsça derslerini takip etti. Mehmet Âkif, rüştiyedeki eğitimi boyunca Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca dillerinde hep birinci oldu.

Rüştiyeyi bitirdikten sonra 1885'te dönemin gözde okullarından Mülkiye İdadisi'ne kaydoldu. 1888'de okulun yüksek kısmına devam etmekte iken babasını kaybetti. Ertesi yıl büyük Fatih yangınında evlerinin yanması aileyi yoksulluğa düşürdü. Babasının öğrencisi Mustafa Sıtkı aynı arsa üzerine küçük bir ev yaparak aileyi bu eve yerleştirdi.

Mehmet Âkif öncelikle meslek sahibi olmak ve yatılı okulda okumak istediği için Mülkiye İdadisi'ni bıraktı. O yıllarda yeni açılan ve ilk sivil veteriner yüksekokulu olan Ziraat ve Baytar Mektebi'ne (Tarım ve Veterinerlik Okulu) kaydoldu. Okul yıllarında spora büyük ilgi gösterdi; başta güreş ve yüzücülük olmak üzere uzun yürüyüş, koşma ve gülle atma yarışlarına katıldı; şiiire olan ilgisi okulun son iki yılında arttı. Mektebin baytarlık bölümünü 1893 yılında birincilikle bitirdi. Daha sonra bu okulda Türkçe öğretmenliği yapacaktır. Resimli Gazete'de Servet-i Fünun Dergisi'nde şiirleri ve yazıları yayımlanacaktır.

Mehmet Âkif'in hem öğrencilik hem de hocalık yaptığı bu mekânda bugün İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi hizmet vermektedir. Mehmet Âkif ve arkadaşlarının yemekhane salonu bugün İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Mehmet Âkif Ersoy Fuaye Salonu olarak

kullanılmakta, iç kapı üzeri ve çevresini tam kıtalarıyla İstiklâl Marşı ve Âkif'in büyük portresi süslemektedir.

II. Meşrutiyet'in büyük etkisinde kalan Âkif, arkadaşı Eşref Edip ve Ebül'ula Mardin'in çıkardığı ve ilk sayısı 27 Ağustos 1908'de yayımlanan Sırat-ı Müstakim dergisinin başyazarı oldu. Balkan Savaşı, Çanakkale Muharebeleri ve Kurtuluş Savaşı dönemlerinde çeşitli görevlerde bulunup, Balıkesir'e giderek 6 Şubat 1920 günü Zağnos Paşa Camii'nde çok heyecanlı bir hutbe verdi. Halkın beklenmedik ilgisi karşısında daha birçok yerde hutbe verdi, konuşmalar yaptı ve İstanbul'a döndü.

1921'de Ankara'da Taceddin Dergâhı'na yerleşen Mehmet Âkif, 500 lira ödül konularak açılan İstiklâl Marşı yarışmasına başta katılmadı. Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Bey'in ricası üzerine arkadaşı Hasan Basri Beyin teşvikiyle ikna oldu. Onun orduya ithaf ettiği İstiklâl Marşı, 17 Şubat günü Sırat-ı Müstakim ve Hâkimiyet-i Milliye'de yayımlandı. Hamdullah Suphi Bey tarafından mecliste okunup ayakta dinlendikten sonra 12 Mart 1921 Cumartesi günü saat 17:45'te Milli Marş olarak kabul edildi. Âkif, ödül olarak verilen 500 lirayı hayır kurumuna bağışladı.

Kurtuluş Savaşı ve zafer sonrası uzunca bir süre Mısır'da yaşayan Milli Şâirimiz Mehmet Âkif Ersoy, 17 Haziran 1936'da tedavi için İstanbul'a döndü. 27 Aralık 1936 tarihinde İstanbul'da, Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda vefat etti, Edirnekapı Şehitliğinde yatmaktadır. En önemli iki eseri İstiklal Marşı ve şiirlerini yedi kitap halinde topladığı Safahat'tır.¹

¹ <https://www.izu.edu.tr/izu-hakkinda/tarihce/mehmet-akif-ersoy>

SAFAHAT

Mehmed Âkif Ersoy'un (ö. 1936) yedi kitaptan oluşan şiir külliyyatı.

Mehmed Âkif'in gençlik yıllarında çok sayıda şiir yazdığı bilinmektedir. Dergilerde ve dostlarında bulunan örneklere ve kendi ifadesine göre bu şiirler Tanzimat döneminde bazı değişikliklerle devam eden divan şiiri, özellikle de Ziyâ Paşa ve Muallim Nâci, kısmen Abdülhak Hâmid tarzında yazılmıştır. Kitaplarına almadığı bu tür şiirlerden daha sonra vazgeçtiği, hiçbir şiirinin yayımlanmadığı 1901-1908 yılları arasında hayalden uzak, içinde yaşadığı toplumun meselelerine çözüm arayan bir yolda kararlı olduğu anlaşılmaktadır.

İlk defa 1329'da (1911) İstanbul'da basılan ve *Safahat* adını taşıyan kitap eserin diğer kitaplarına göre hacimce en geniş olanıdır ve tamamı 1908-1910 yıllarında *Sırât-ı Müstakîm*'de yayımlanmış manzumeleri ihtiva etmektedir. Şair, okuyucuya hitaben baş tarafa eklediği beş beyitlik başlıksız manzum parçada, şiirde sanat anlayışının tasannudan uzak olduğunu, sadece kendi sıkıntılarını muhatabına aktarma arzusu taşıdığını ifade eder. Bu kitaptaki şiirlerin en eskisi, neşri sırasında alt tarafına konulan kayda göre 23 Haziran 1904 tarihini taşıyan "Bir Mersiye"dir. Şiirlerin çoğu şairin kendi çevresinde müşahede ettiği toplumun acılarını dile getirir. Böylece daha sonraki bir manzumesinde belirteceği, "İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim" formülü bu ilk kitabından itibaren gerçekleşmeye başlamıştır. Mehmed Âkif'in toplumun alt tabakasına mensup insanların hastalık, ölüm, fakirlik, sefalet, iptilâlar ve kötü yönetim karşısındaki çaresizliğini, suskunluğunu bir fotoğraf gerçekçiliğiyle ve küçük manzum hikâyeler şeklinde anlattığı şiirleri şunlardır: "Hasta", "Küfe", "Hasır", "Meyhane", "Mezarlık", "Bayram", "Selma", "Seyfi Baba", "Kör Neyzen", "İstibdat", "Mahalle Kahvesi", "Köse İmam", "Âhret Yolu", "Yemişçi İhtiyar." Yine toplumun daha üst yapıda ve daha soyut meselelerini dile getiren manzumeleri de "Durmayalım", "Geçinme Belâsı", "Merhum İbrâhim Bey", "Azim", "Cânan Yurdu", "Bir Mezar Taşına Yazılmıştı" ve "Âmin Alayı"dır. "Kocakarı ile Ömer" ve "Dirvas" başlıklı, konusunu İslâm tarihinden alan iki manzum hikâye ile birer ideal devlet adamı portresi çizerken "Acem Şahı", "İstibdat", "Hürriyet" başlıklı şiirler şairin dönemin siyasî yöneticilerine karşı tenkitleridir. Bunlara daha soyut / felsefi mânada insanı ele aldığı "İnsan", "Bir Resmin Arkasına", "Bu da Bir Mezar Taşı İçin Yazılmıştı", "Tercümedir", "Hüsrân-ı Mübîn", "Hasbihal" adlı manzumeler eklendiğinde ilk *Safahat*'taki kırk dört şiirin toplumu ve içindeki insanı işlemekte olduğu görülür. Bunların dışında kalanlardan "Fâtih Camii" çocukluk hâtıralarını, "Bir Mersiye", "Selma", "Merhum İbrâhim Bey" yakınlarının ölümü üzerine duygularını, "Ressam Haklı", "Şair Huzurunda Münekkit", "Bebek yahud Hakk-ı Karâr" şairin nükte ve hiciv tarafını yansıtır. Çoğu lirik tarzda olan "Hasbihal", "Cânan Yurdu", "Gül-Bülbül", "İstiğrak" ve özellikle "Tevhid yahud Feryad" şairin dinî-mistik duygularını ifade eder.

Eserin bundan sonraki bölümleri yine *Safahat* üst başlığı ile fakat ayrı adlarla yayımlanmıştır. İkinci kitap *Süleymaniye Kürsüsünde* adıyla tek ve uzun bir metindir. 1912’de *Sırât-ı Müstakîm*’de (bu sırada *Sebîlürreşâd* adını almıştır) dokuz sayı tefrika edildikten sonra aynı yıl kitap olarak da çıkar. Birinci şahıs ağzından bir tahkiye olan eserin başında şair Galata Köprüsü’nden Yenicami’ye doğru gitmektedir. Haliç’in yosunlu suları ve bakımsız sokaklar birtakım nüktelerle anlatılırken yol üzerindeki Yenicami, daha sonra Süleymaniye Camii sanatkârane bir şekilde tasvir edilir. Caminin kürsüsünde yaşlı bir vâiz konuşmaktadır. Hikâyenin bundan sonrası, aslen Özbekistanlı olan bu vâizin dolaştığı Türk-İslâm dünyasında gördüklerini zaman zaman yorumlayarak anlattıklarıdır. Âkif’in, İslâm coğrafyasını ve kavimlerini dikkate alarak İslâm idealiyle (İslâmcılık) ilgili fikirlerini dile getiren ilk eseri olması bakımından *Süleymaniye Kürsüsünde* ayrı bir önem taşır. Ona göre İslâm toplumunun çöküşünün sebebi İslâm’ın aslî kaynaklarından uzaklaşılmasıdır. Kürsüde konuşan vâizin anlattıklarıyla, o yıllarda İstanbul’a gelen Özbekistanlı Abdürreşid İbrahim’in aynı dönemde yayımlanan *Âlem-i İslâm ve Japonya’da İntişâr-ı İslâmiyyet* adlı kitabında İslâm coğrafyası hakkında yazdıkları arasında paralellik bulunmaktadır. Bu bilgilerin dışında “İslâm’ı asrın idrakine söyletmek” için yapılan yorumlar doğrudan doğruya Âkif’e aittir. Vâizin konuşması bir dua ile sona erer.

Hakkın Sesleri adını taşıyan üçüncü kitap (İstanbul 1331) Balkan savaşları yıllarının acılarını dile getiren on şiirden oluşur. 1913 yılının Ocak-Mayıs aylarında *Sebîlürreşâd*’da çıkan ve kronolojik sırayla kitaba giren ilk dokuz manzumeden sekizi Kur’ân-ı Kerîm’den bazı âyetlerin, biri bir hadisin serbest yorumunu ihtiva eder. Sonuncu şiir “Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi” başlıklı kısa bir manzumedir. Başlıkları olmayan şiirlerde âyet veya hadis metni ve tercümesinden sonra manzume metni gelmektedir. Gerek âyetlerin gerekse hadisin ortak meâlleri insanların kendi hataları sebebiyle uğradıkları musibetlerin etrafında toplanmaktadır. Mevlid gecesiyle ilgili şiir ise bu musibetlerden ibret alıp uyanmaya bir çağrı ve Hz. Peygamber’in ruhaniyetinden istimdat mânası taşımaktadır. Kitabın sonunda Âkif’in yakın dostlarından Ferit Kam’ın “Enîs-i Rûhum Âkif’e” hitabıyla sanata ve şiire dair bir çeşit takriz mahiyetindeki mektubu bulunmaktadır.

Safahat’ın, adı ve mahiyeti bakımından ikinci kitapla benzerlik gösteren dördüncü kitabı *Fâtih Kürsüsünde* de (İstanbul 1332) tek ve uzun bir manzumeden oluşur. 1913-1914 yılları içinde *Sebîlürreşâd*’ın yirmi sekiz sayısında tefrika edilmiştir. Başlangıçta, Anadolu yakasından vapurla gelip Galata Köprüsü’ne inen iki arkadaş buradan yürüyerek Fatih’e gider. Yolda yine nükteli bir sohbet esnasında etrafta gördükleri şeyler hakkında bazan bunların getirdiği çağrışımlarla birtakım dinî, siyasî konularla dil ve edebiyat konularına girip II. Meşrutiyet hareketinden sonra ortaya çıkan bozuklukları eleştirirler. Nihayet Fâtih Camii’ne giren iki arkadaş kürsüdeki vâizi dinlemeye başlar. Vaazın konusu çalışma hakkındadır. Vâiz konuşmasının içinde bir laytmotif gibi, “Bekâyı hak tanıyan, sa’yî bir vazîfe bilir / Çalış, çalış ki bekâ sa’y olursa hak edilir” mısralarını altı defa tekrar eder. Manzumenin bu beyitle birbirinden ayrılan parçalarının her birinde hilkatın, gezegen ve yıldızların,

bulutların, maddenin en küçük parçalarının, yeryüzündeki varlıkların, kısaca bütün kâinatın devamlı hareket halinde olduğu söylenir. Eski İslâm medeniyetinden ve Batı'dan örnekler verilerek çalışmanın hak edilen semeresi ortaya konur. Doğu milletleri ve İslâm dünyası daldığı derin uykudan uyanmalı ve miskinlikten kurtulmalıdır. Böylece Âkif, *Süleymaniye Kürsüsünde* tasvir ettiği İslâm dünyasının perişanlığını onun tembelliğine, kurtuluşunu da çalışmasına bağlamaktadır. Ona göre ebedî hayatın varlığına inanıldığı kadar çalışmanın da insanlık görevi olduğuna inanmak gerekir. Bu kitap da vâizin bir duasıyla sona erer.

Hakkın Sesleri ile paralellik gösteren beşinci kitap *Hâtıralar* başlığını taşır (İstanbul 1335). Manzumelerin çoğunun *Sebîlürreşâd*'daki neşir tarihleri 1913-1915 yılları arasındadır. Bazılarının altında Berlin'de kaleme alınmış olduğu kaydı bulunmaktadır. Kitaptaki on manzumeden dördü âyet, ikisi hadis meâllerinin serbest yorumudur. Bu defa Balkan savaşlarının yol açtığı facialara I. Dünya Savaşı acıları da eklenmiştir. Altı şiirin dışında kalan “Uyan” başlıklı manzume halkı meskenetten uyarmayı hedefler. Kitabın son üç şiiri Âkif'in 1914-1915 yıllarında gerçekleştirdiği üç seyahatin intibalarını taşır. Bunlardan “el-Uksûr'da” Mısır'a yaptığı ziyarette tarihî harabeler karşısındaki duygularını anlatır; uzun bir manzume olan “Berlin Hâtıraları”nda Teşkilât-ı Mahsûsa'nın verdiği görevle gittiği Berlin'de çeşitli yönleriyle Doğu'yu ve Batı'yı karşılaştırır. Şiirin dokuzuncu bölümü “Târîh-i Kadîm” sebebiyle Tevfik Fikret ve arkadaşlarının tenkidi için kaleme alınmıştır. Kitaba ikinci baskısında giren (1918) sonuncu şiir “Necid Çöllerinden Medine'ye” ise şairin aynı teşkilâtın verdiği görevle gittiği Necid'den Medine'ye kadar olan yolculuğunu ve Hz. Peygamber'in kabrini ziyaretinde yaşadığı duygularını dile getiren en lirik şiirlerindendir.

Safahat'ın altıncı kitabı Âsım (İstanbul 1342) Âkif'in yazılışı ile basılması arasındaki sürenin en uzun olduğu eseridir. Âsım'ın ilk parçaları *Sebîlürreşâd*'da 1919 Eylülünde çıkmaya başlamış, araya Mehmed Âkif'in Millî Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçişi ve faaliyetleri girmiş, bu sebeple dergide sadece bir kısmı uzun aralıklarla çıkabilmiştir. Hacimce ilk *Safahat*'tan sonra en geniş ve manzum diyaloglarının en uzunudur. Kitabın tamamına yakın bölümü Hocasâde ile Köse İmam arasında geçer. Arada ve sonda Âsım'ın ve Emin'in konuşmaları da bulunur. Yer yer dinî-lirik ve millî heyecan gösteren parçaların bulunduğu bu diyalog şu konular etrafında çerçevelenebilir: I. Dünya Savaşı içinde Çanakkale muharebelerinden bir müddet sonra İstanbul'da Hocasâde'nin Sarıgül'deki evinde Köse İmam ile Hocasâde uzun bir sohbete girer. Mehmed Âkif'i temsil eden Hocasâde'nin babası, Köse İmam'ın da vaktiyle hocası olmuştur. Hocasâde'den bir önceki nesle mensup olan Köse İmam dertleşmek için Hocasâde'nin evine gelmiştir. Önce komşusunda geçen bir olaydan bahsedecek, ardından oğlu Âsım'dan dert yanacaktır. Komşudaki olay vesilesiyle Köse İmam şahidi olduğu birtakım üzücü hadiseleri fıkralarla, hikâyelerle süsleyerek anlatır. Aile kurumu çökmektedir. Köylünün sağlığı gibi ahlâkı da bozulmuş, geçimi ise bitmiş tükenmiştir. Millet basiretsiz ve kötü idarecilere körü körüne uymaktadır. Birbirini anlamayan eski nesil-yeni nesil, halk-aydınlar, mektep-

medrese ikiliği memleketi gittikçe derinleşen bir çatışmaya sürüklemektedir. Köse İmam'ı bedbin eden bu gerçeklerin karşısında Hocazâde ümitlidir. Doğu yahut İslâm dünyası bu uyuşukluktan kurtulacaktır. Âsım bu ümidin en güzel örneğidir. Âsım'ın nesli her türlü imkânsızlık ve kötü şartlar içinde mücadele vermiştir. Bunun son örneği Çanakkale savaşlarıdır. Burada Âkif'in Çanakkale şehidleri için yazdığı uzun lirik parça Hocazâde'nin ağzından söylenir. Kitap, savaştan kurtulmuş bir vatanda İslâm'ın ve Türklüğün geleceği için Batı'nın ilmini, tekniğini kazanmak üzere Âsım'ın Avrupa'ya gönderilmesiyle sona erer.

Mehmed Âkif'in Mısır'da yaşadığı sırada Kahire'de yayımlanan *Safahat*'ın son kitabı *Gölgeler*'dir (Kahire 1352). On yedisi kıta olmak üzere kitapta yer alan kırk bir şiirden en eskisi 4 Temmuz 1334 (1918) tarihini taşırken Âkif'in sağlığında basılmış son şiiri de 22 Ağustos 1349 (1933) tarihli "Sanatkâr" başlıklı manzumudur. *Gölgeler*'de 1918-1921 tarihlerini taşıyanların çoğu, özellikle bunlar arasında yine âyetlerin serbest yorumları olan "Hâlâ mı Boğuşmak", "Yeis Yok" ve "Azimden Sonra Tevekkül" manzumeleri öncekiler gibi irade, ümit ve gayret temaları üzerine kurulmuşken diğerleri genellikle şairin Mısır'daki bir çeşit sürgün hayatını ve bedbinliklerini yansıtır. Beklediği İslâm idealinin gerçekleşmemesinin verdiği ümitsizlikle vatanından uzak yaşamaya mecbur bir ruh halinin doğurduğu karamsarlık "Hüsran", "Şark", "Umar mıydın?", "Mehmed Ali'ye", "Bülbül", "Leylâ", "Firavun ile Yüzyüze", "Vahdet" şiirlerinde açıkça hissedilir. *Gölgeler*'e asıl özelliğini veren ise hayatında ve eserinde tasavvufa meyletmemiş olduğu bilinen şairin dinî fikirlerinin mistik duygulara yöneldiği "Gece", "Hicran" ve "Secde" şiirleridir. Altlarındaki kayıtlara göre ikamet etmekte olduğu Hilvan'da bir duygu yoğunluğuyla yazıldığı anlaşılan şiirler Âkif'in en lirik parçalarındandır. Bunlara yine benzer ruh halini yansıtan "Said Paşa İmamı" ve "Hüsam Efendi Hoca" manzum hikâyeleri de eklenebilir. "Sanatkâr" başlıklı şiiri ise Âkif'in Müslümanların dertleri ve hayal kırıklıkları ile geçen hayatının kısa, duygulu bir özeti olduğu gibi *Safahat*'ın önceki ciltlerinde belirmeyen, fakat şahsiyetinin önemli bir tarafını teşkil eden sanat sevgisini, özellikle de Batı mûsikisine olan ilgisini aksettirir.

Safahat'ın her kitabı ayrı ayrı olmak üzere Mehmed Âkif hayatta iken birkaç defa basılmış, ölümünden sonra ve özellikle vefatının 50. yılından itibaren pek çok yayınevi, resmî ve özel kuruluşça bugüne kadar yedi kitap bir arada olarak bazıları inceleme de ihtiva etmek suretiyle 100'den fazla baskısı yapılmış, böylece *Safahat* Türkiye'de en çok tiraja ulaşan şiir kitaplarından biri olmuştur. Bu basımlar arasında Âkif'in *Safahat*'a almadığı şiirleriyle beraber (*Safahat*, İstanbul 1987), bütün şiirlerin ilk yayın tarihleri, dergide ve çeşitli basımlarındaki karşılaştırmaları, özel adlar fihristi (*Safahat: Edisyon Kritik*, Ankara 1990) ve eski-yeni harflerle tenkitli neşir (*Safahat*, İstanbul 1991) olmak üzere önemli birkaç yayım M. Ertuğrul Düzdağ tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca İsmail

Hakkı Őengüler'in on ciltlik *Açıklamalı ve Lügatçeli Mehmed Âkif Külliyyatı*'nın (İstanbul 1990-1992) I-IV. ciltleri *Safahat*'a ayrılmıştır.¹

¹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/safahat>

A

Âbâ: 1. atalar, babalar, pederler 2. yünden yapılmış kaba kumaş, ekseriyetle yünden yapılmış, bol giyimli bir libas, elbise.
Âbânî: ipekten, sarıya çalar bir renkte dallı nakışlarla işlenmiş bir tür beyaz kumaş.
Abes: boş, anlamsız, gayesiz, saçma.
Ab-ı rûy: yüzüsu, şeref, haysiyet, namus.
A'dâd: adetler, sayılar.
Adale: kas, kaslar.
Adem: yokluk, hiçlik, olmama, bulunmama
Adû: düşman.
Afâk: ufuklar, dış alemler; taraflar, yönler.
Ağniyâ: zenginler, ganiler.
Âğûş : kucak, sığımlıca yer.
Ağyâr: başkaları, yabancılar, düşmanlar, rakipler.
Âhâd: birler, birden dokuza kadar olan sayılar.
Ahcâr: taşlar.
Ahenîn : demirden, demir gibi; çok kuvvetli, pek sağlam.
Aheste: yavaş, ağır, usul.
Ahfâd: torunlar, hafidler.
Ahiren: sonradan. Son olarak, geçenlerde, son zamanlarda.
Ahlâf: gelecek nesiller.
Ahlât: karıştırılmaya elverişli, çok karıştırılabilir; salgılar.
Ahrâr: hür kişiler, özgürler, esir ve köle olmayanlar.
Ahyâ: diriler, canlılar.
Akabât: 1. Korkunç durumlar, tehlikeli anlar. 2. Tehlikeli geçitler, sarp yollar.
Akdâh: kadehler.

Akdes: en mukaddes, en mübarek, en kutsal.
Âkil: yiyen, yiyici.
Akîm: neticesiz, beyhude, sonuçsuz; kısır, verimsiz.
Aksâ: en son, uzak, en uzak.
Aktâr: 1. Her taraf, her yer, taraflar, yöreler 2. güzel kokular taciri, baharatçı. 3. ecza, ilaç satan adam. 4. Çaplar, dairenin merkezinden geçen doğru hatlar.
Akvâl: sözler, kaviller, konuşmalar.
Akvâm: kavimler, ırklar, milletler.
Âlâm: elemler, kederler, acılar, üzüntüler.
Amâde: hazır, hazırlanmış.
A'mâk: derinlikler.
Amâl: ameller, işler; emeller, arzular, istekler.
Amel-mânde: iş göremez durumda olan.
Âmennâ: inandık, iman ettik.
Amîk: derin.
Amûd: sütun, direk.
An- karib: yakından, en kısa zamanda, çok zaman geçmeden.
Ananât: ananeler, gelenekler.
Anâsır: unsurlar, elementler, elemanlar.
Ârâ: 1. Oylar, reyler, fikirler. 2. süsleyen, bezeyen. 3. mıntıka, bölge, komşuluk. 4. avlu 5. çıplaklık
Arâkiyye: dervişlerin giydikleri yünden yapılmış bir çeşit külah; ter çeken başlık, terlik.
Ârâm : 1. Durma, dinlenme, sükun, karar 2. Rahat, huzur, istirahat.
Aramgâh: dinlenme yeri, mezar.
Arsenik: bir tür element.

Arz: 1. toprak, yeryüzü, dünya, zemin.

2. memleket, ülke. 3. genişlik, en. 4. sunma, arz etme.

Âsâr: eserler, izler, nişanlar.

Asûd: arslanlar, yiğitler.

Âsüman: gökyüzü, sema, felek, gök kubbe.

Âşinâ: bildik, tanıdık; bilen, tanıyan.

Aşiyân: yuva, ev, mesken, ikametgâh, kuş yuvası.

Aşûb: kargaşa, karıştırıcı, karıştıran.

Ateh: bunama, bunaklık

Âti: gelecek, ilerideki, aşağıdaki; inatçı, kalın kafalı, sert başlı

Attâr: baharatçı, aktar, güzel koku satan adam.

Avâlim: alemler, dünyalar, cihanlar.

Âyât: ayetler, menziller, mekânlar.

Ayyuk: 1. gökyüzünün pek yüksek yeri. 2. samanyolunun daima sağ tarafında olan çok parlak ve uzak bir yıldız.

Âzâde: hür, özgür, serbest, bağlardan kurtulmuş.

B

Ba's: 1. Dirilme, diriltme, diriliş, ihya2.gönderme, gönderilme, yollama.
Bâb: 1. Kapı, bölüm, kısım, fasıl; mevzu, konu. 2.bektaşî şeyhi, manevi rehber, şeyh.3.hayır, uğur; ata, ecdad. 4.layık, uygun, elverişli, münasip.
Bâd: 1.rüzgâr, yel; soluk, nefes 2.defa, kez; yük, olsun.
Bâde : şarap, içki; kadeh..
Bâdî: 1.sebep, sebep olan, yol açan; halk eden, hâlîk, yaratan. 2.geçici, havaya veya rüzgâra ait, zahir ve aşikâr olan.
Badîye: çöl, sahra; kır, ova.
Bâh: şehvet, cinsel güç.
Bahr: 1.deniz, büyük göl veya nehir. 2.âlim, çok bilen, iyi kimse. 3.yarmak, yırtmak; çok yürüyen at, deve hastalığı.
Bahr-i ahmer: kızıldeniz.
Bahs-i dûradûr: uzayıp giden mevzu.
Bâlâ: üst, yukarı, yüksek, yüce.
Bâr: 1.yük, zahmet, eziyet, ağırlık. 2.yemiş, meyve. 3.yağdıran, serpen, döken. 4.defa, kez, kere; izin, kale duvarı; allah.
Bârân: yağmur, rahmet.
Bargâh: yüksek huzur, padişah huzuru, otağ, padişah divanhanesi; dua edilen yer.
Bârû: sur, kale duvarı, burç, hisar burcu, sığınmak.
Ba'sü ba'de'l-mevt: ölümden sonra diriliş.
Bâzîçe: oyuncak, eğlence.
Bedâyi: eşi benzeri olmayan güzellikler.
Bedî' : güzel, eşsiz güzel, benzersiz, beğenilen, yepyeni, eşi ve benzeri olmayan.

Bedî: benzersiz güzel, üstün, özgün.
Bedhî: ispat gerektirmeyecek kadar açık, apaçık, aşikâr, kuşkusuz.
Bedreka: kılavuz, uğurlama, yolcu etme.
Behâim: hayvanlar, Suriye'de bir sıradağ.
Behîmî: hayvanca, hayvani, hayvana yakışır tarzda, hayvanlık.
Beht: şaşkınlık, hayranlık; yalan söylemek, ansızın bir şeyi almak.
Bekâ: kalıcılık, devamlılık, ebedilik, ölmezlik.
Beliyyât: belalar, gamlar, felaketler, kederler, sıkıntılar.
Benân: parmaklar, parmak uçları.
Benât: kızlar, bebekler.
Bendegân: padişahın hizmetindekiler, kullar, hizmetliler, köleler.
Ber: 1. Üzere, üzerine, yukarı. 2.göğüs, sine, bağır, sadır. 3.yan, taraf; yaprak, varak; nakil, götürücü; meyve.
Berâhîn: deliller, kanıtlar, şahitler.
Berceste: 1. Seçkin, seçme, sağlam ve latif. 2.zahmetsizce hatıra geliveren ve çok kıymetli olan söz, iyi mısra.
Berdâr: asılmış, yukarı kaldırılmış; tutucu, itaat ettirici; meyveli, meyve verici olan.
Berf: kar.
Berhâne: eskiyip harap olmuş konak, ev.
Berhudâr: mutlu, saadete erişen, selamette.
Berîn: 1.çok yüksek, en yüce, yüksek, yüce 2.yarık, yırtık, delik.
Berk:1.katı, sert, sağlam. 2.şimşek, yıldırım, parıltı, kıvılcım, şimşek çakması, parlama. 3.zinetlenme, süslenme. 4.göğüs, sadır; yaprak.
Berk-i nigâh: şimşek (gibi) bakış.

Bermu'tâd: alışıldığı üzere, her zamanki gibi.
Bernâme: mektup başlığı, zarfın üzerindeki adres.
Berzede: biriktirilmiş, toplanılmış, bir araya getirilmiş.
Besîm: güleryüz'ü, güleç.
Beşâret: müjde, muştı, iyi haber, müjdeleme.
Beşuş: güleryüzlü, şen.
Bevad: mahvolma, yok olma.
Beyâbân: çöl, sahra, kır.
Beyyinât: deliller, mucizeli açık ayetler, açık ve belli şeyler.
Beyzâ: 1.beyaz, bembeyaz, parlak; yumurta.
2.afet, bela, musibet. 3.demir başlık, demirden savaşçı başlığı.
Bezî: cömertçe vermek, bol bol vermek, esirgemedi vermek.
Bezm: 1.sohbet meclisi, eğlence meclisi, içki meclisi, muhabbet yer 2. Yayın girişini çekip sonra salıverme.3.bir şeyi dış ucuyla ısırma.
Bî-aram: durup dinlenmeme.
Bîdâr: uyanık, uykusuz, uyumayan.
Bidâyet: başlangıç, başlama; ilk önce, ilk olarak.
Bîhûş (et-) : aklını başından almak.
Bîhûş: akılsız, şaşkın, sersem.
Bi-insaf: insafsız, acımasız.
Bîkes: kimsesiz.
Bilfarz: farz edelim ki, diyelim ki, varsaymakla, olduğunu kabul ederek.
Bimâr: hasta.
Bî-meâl: anlamsız, manasız.
Bîn: gören anlamında son ek.
Bina: göz, gören, görücü; ev, yapı, bina etme, dayandırma.

Bî-payân: sınırsız, sonsuz.
Bister: yatak, döşek.
Bîtâb: güçsüz, yorgun, takatsiz.
Bî-tenâhi: sonsuz, tükenmez.
Bî-vâye: nasipsiz, kısmetsiz, mahrum.
Bî-zar: bıkmış, usanmış, bezginlik.
Bû'd: uzaklık, mesafe, aralık, boyut.
Bûd: varlık, uzaklık.
Buhayre: göl, küçük deniz.
Buk'a: ülke, yer, diyar, yer parçası, boş ve ıssız yer; sağlam ve büyük bina.
Burûc: burçlar.
Büd u nebüd: var yok, oldu olmadı.
Büka: ağlama.
Bülend: yüce, yüksek, büyük.
Bünyâd (kur-): temel atmak.
Bünyâd: temel, kök, yapı, bina.
Bünyân: bina, yapı, duvar, saray.
Bürehne: açık, yalın, çıplak.

C-Ç

Cahim: cehennem, cehennemin dördüncü tabakası.
Cahîmî: cehennem gibi.
Câmedân: gardrop.
Câmid: cansız, donmuş, donuk, hareketsiz, ruhsuz.
Câri: akan, akıcı geçerli, yürürlükte, yürüyen.
Câvidân: ebedi, sonsuz, kalıcı.
Cây: yer, makam, mevki; değer, layık.
Cebânet: korkaklık, ürkeklik.
Ceberut: azamet, büyüklük, hakimlik; baskı, zorlama.
Cebin: 1. Alın. 2. Korkak, cesaretsiz, yüreksiz.
Cebin-i sîmîn: gümüşe benzer alın, gümüş gibi alın.
Cebri: zoraki, zorla, zorunlu olarak.
Ced: ata, dede.
Cedel-gâh: mücadele yeri, dünya.
Cefa-dide: cefa görmüş, cefa çekmiş.
Celâdet: yiğitlik, kahramanlık, bahadırılık.
Celi: belli, açık, aşikar, meydanda, parlak.
Cenâh: kanat, taraf, yan, yön, kısım; kol, pazu.
Cenub: güney.
Cerh: yaralama, yaralatma, çürütme, yara.
Ceride: gazete, tutanak; yalnız, تنها.
Ceriha: yara.
Cevâmî: toplayıcı olan şeyler.
Cevlan: dolaşma, gezme, gezinti.
Cevlan-gâh: dolaşma yeri, gezinme yeri, gezip dolaşılan yer.
Cevf: iç, iç kısım, oyuk, çukur, boşluk; orta, yarı.

Cevv: hava boşluğu, gök, yer ile gök arası, gök boşluğu.
Ceyb: cep, yaka.
Cibah: cepheleler, alımlar.
Cibal: dağlar.
Cibal-i velvedâr: sesli dağlar, gürültülü dağlar.
Cibilli: yaratılıştan, mayadan, soydan; huy, tabiat.
Cidâl: mücadele, kavga, çekişme, cenk, muharebe, savaş.
Cidâr: duvar.
Cife: leş, ölü hayvan, kokmuş et.
Cihâz: çeyiz, alet, edevat, aygıt, sistem; organ, duyu.
Cud: cömertlik, eli açık olmak.
Cuş: coşma, kaynama.
Cuşîş: coşkunluk, coşma, coşku.
Cuy: akarsu, ırmak, çay; arayan, arama.
Cuybar: akarsu, ırmak, nehir, dere, çay.
Cüdâ: uzak kalmak, ayrı düşmek, ayrı, ayrılmış, ayrılık.
Cüdi: sipahi, süvari, usta binici, ata iyi binen.
Cünun: delilik, cinnet, delirmek.
Cür'a: bir yudumluk su, içim, yudum.
Çâk: 1.yırtmak, yırtık, çatlak, yarı, yırtmaç. 2.iyi, güzel, sıhhatli, şişman.
Çakşır: 1.ince kumaştan yapılan uzun bir çeşit şalvar. 2. Kuşların ayağındaki tüy.
Çalâk: çevik, atik, kıvrak, yerinde duramayan, çabuk.
Çerâğ: kandil, lamba, mum, çıra.
Çin: kıvrım, kırışık, büklüm, buruşukluk.

D

Dalkavuk: çıkar ve yarar beklediği ya da kendisinden çıkar sağladığı kimselere makam ve durumca büyüklere karşı saygı ve hayranlık göstererek yaranmak isteyen kimse
Damân: bir şeyi üstlenme, taahhüt ve garanti etme
Dani: kişiler nezdinde doğacak zararlardan sorumlu olacağını, hakkında hukuki ve cezai işlem yapılacağını peşinen kabul eden kimse.
Hor, zelil.
Dar ü divar: yer, ülke, mekân.
Daraban: vurma, vuruş, çarpış, çarpıntı.
Daye: çocuk hizmetçisi, çocuğa süt veren dadi, mürebbi, süt anne, çocuk bakıcısı.
Dehen: ağız
Dehhaşe : çok korkunç, dehşetli
Dehr: dünya,devir,çağ,çok uzun zaman.
Dehşet: bir tehlike ya da korkunç bir şey karşısında duyumsanan ürküntü, büyük korku
Delâlet: deliller, kanıtlar
Dem: kan, soluk, ağız,nazar,an,vakit,saat.
Demâdem: zaman zaman, her vakit, daima, her an.
Deni: dünyaya ait , fani ve geçici .
Dereke: seviye, aşağı derece, gitgide alçalan durumların her biri.
Derun: içyüz,iç taraf, kalp,gönül
Derya: deniz
Dest: , el, (çoğulu:düşüt) dört bucaklı yastık ve elbise.
Destâr: sikkeye sarılan sargı, mevlevilikte sarık
Destar: eskimiş sarık, halk ağzında örtü
Desti: testi.

Deva: hastalığı iyileştirici nesne, ilaç; çözüm, çare
Devahi: felaketler, büyük afetler,kazalar,üstün zekalılar.
Devair: daireler
Deverân: dolaşma, dönme, dolaşım
Devr-i istibdad: baskı dönemi
Devr-i istila: istila zamanı
Deyyar: manastır sahibi, biri, bir kimse, fert
Didar: yüz, çehre, göz, görüş kuvveti
Dide: göz/görmüş, görülmüş
Didinmek: hiç durmadan, kendini yıpratırcasına çalışmak, çalışıp çabalamak
Dil- hah: gönlün isteği, arzusu
Dilber: gönül alan güzel sevgili
Dil-nişin: gönülde yer tutan. Latif hoş.
Dimağ: akıl, beyin
Din-i fitri: insanın tabiatına uygun din, islam
Din-i mubin: islam dini
Duhât: zekiler, dâhiler
Dur: uzak kalmak
Dümbelek: ağızda deri gerilmiş dipsiz bir çömlek biçiminden darbukaya benzeyen, alaturka müzikte tempo tutmaya yarayan el ile vurularak çalınan bir tür çalgı
Düra dür: uzun uzadıya, uzaktan uzağa; durmaksızın
Dürdane-i ismet: temizlik incesi
Düstur: genel kural, nizam.
Düşun: dış evrenin kişinin zihninde yansıması

E

Eb'ad: çok uzak

Ebkem: dilsiz

Ecdat: geçmişteki büyükler, atalar ve dedeler

Ecir: · bir işi yapmak için kendi kuvvetini veya san'atını kirâya veren, çalışan kimse, işçi.

Ecnam: son, işin sonu *mecaz*: gelecek

Ecza: tek parça, kısım, birimler, unsurlar.

Edvar: devirler, dönemler

Efkan: bağırıp çağırın

Efkâr: fikirler, kaygı, tasa, üzüntü ve sıkıntı

Eflaka: göklere

Efrâd: fertler, bireyler ve şahıslar

Ekseriyyet: çoğunluk, çokluk

Ekvan: varlıklar

Elhasıl: sonuç olarak

Elim izmihlal: acı yok oluş

Elvah: levhalar, portler, tablolar

Elzem: gerekli

Emel: gönülde yaşatılan ve gelecekte gerçekleşmesi istenen şey, istek, arzu.

Emin tarık: güvenilir yol

Emvac- ı berfu baran: yağmur ve kar dalgaları

Emvac: dalgalar

Emvat: ölümler

Enbiye: nebiler, peygamberler

Encüm: yıldızlar

Encümen: cemiyet, meclis

Endaze: eskiden kullanılan 65cm boyunda bir uzunluk ölçüsü

Endülüs: 711 -1492 arasındaki müslümanlığın etkisi altında bulunan bölgelere verilen isim

Enfes: putlar

Enfiye: toz haline getirilmiş tütünün burun deliklerine çekilerek tüketicide nefes yoluyla fizyolojik etki yapan bir tütün çeşidi

Engin: açık deniz çok geniş iyi

Enin i istimat: yardım iniltisi

Enin: inilti, feryatlar

Enini muhtazarı: ölümü bekleyen

Enini ruh: ruhun inleyişi

Enkaz ı tarumar beşer: darmadağın

Enkaz-i beşer: insan yığıcı

Ensar: medine yerlileri hicret eden mekkelilere yardım ederler

Envar: nurlar, ışıklar, aydınlıklar. maddi veya manevi karanlıkta kurtulmaya vasıtalar olanlar

Epsar: farkında olan gözler

Erbab: işini iyi bilen

Erkan: bir toplumun önde gelenleri, söz sahipleri ve büyükler, üstler

Ervah: ruhlar

Esaret: kölelik, tutsallık ve esirlik

Esbab: gerektirici sebepler, gerekçeler

Escad: cesetler

Esef et-: üzölmek

Eşbah: uzaktan görölen karartılar ve hayaller şahıslar, cisimler, benzerler.

Eşed: şiddetli

Eşhas: kişiler, şahıslar

Eşkâli: şekiller

Eşvak: şiddetli arzular, istekler

Etfâl: çocuklar

Etradı: şahıslar, fertler

Evamir: emirler

Evellce: önceleri eskileri

Evham: temelsiz kaygılar kuruntular ve kuşular

Evkaf: vakıflar müdürlüğü

Evvel: önce

Evvela: ilk iş olarak ilkin ilk önce

Eyer: binicinin rahat olmasını sağlamak için binek atlarının sırtına konulan, biçim ve tip yönünden türleri bulunan nesne

Eytam: yetimler

Eyyami: günler

Ezeli: başlangıcı olmayan, öncesiz, eski.

F

Faide: fayda, kazanç, kar, yararlılık.

Fârûk: Hz. Ömer'in lakabı. Fârûk kelimesi arapça fark (furk, furkân) kökünden türemiş mübalağalı ism-i fâildir. Fark sözlükte “iki nesnenin arasını ayırmak” mânasına gelir

Fasıl: bölüm

Fasid: bozuk

Faslü'l-hitab: seslenme bölümü

Fatin: ışık

Fazıl: değerli, erdemli

Feca'atle: içler acısı

Fecayi: musibet

Fecr: şafak, tan ağarması.

Fecr-i nazan: nazlı şafak

Fedai: her tehlikeyi göze alan ülkü yolunda canını bile esirgemeyen kimse

Felah: kurtuluş

Fenni: yöntemine göre yapılan ya da yönetimine göre olan

Ferağ: uzak durma

Feraiz-i iman: imanın şartları

Ferda: yarın, gelecek zaman.

Ferid: eşsiz

Ferîk: osmanlı devleti'nin son dönemi ve cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanılan mirliva ile ferîk-i evvel rütbeleri arasında olan ve günümüz rütbelerinden korgeneral rütbesine eşit askerî rütbe.

Fersude: eskimiş

Ferş-i rahîd: yolun yaygısı

Feryad: bağırarak, çığlık atmak

Fes: sarık

Fesad: bozulma

Fetret: iki olay arasında geçen süre

Fetva: din adamının verdiği dini görüş

Feve fevc: dalga dalga

Fevk: üst

Fevkinden: üstünden

Feyfa: çöl

Feylesof: filozof

Feyyal: fil çobanı. File bakan kimse.

Feyyaz: feyyaz, arapça kökenli bir isim olup "cömert", "eli açık", "bol veren" veya "bereketli" anlamına gelir. Ayrıca, bolluk ve cömertlik anlamında da kullanılmaktadır.

Feyz: feyiz (feyz) ve feyezân kelimeleri (çoğulu füyûz, füyûzât) sözlükte “fazla suyun yatağından taşması, bir haberin şâyi olması, bir sırrın ifşa edilmesi” gibi anlamlara gelir (kâmus tercümesi, II, 1290). Feyiz kelimesi mecazi olarak “bağış ve lutufkârlık” mânasında kullanılmıştır.

Feyza: bolluk, bereket, verimlilik

Feza: uzay

Fezail: faziletler

Fıkka: ufak, çok küçük.

Fırka: siyasal parti

Fırka: ayırmak

Fitrat: yaratılış

Figan: bağırarak

Fikr: düşünce

Fikri hürriyet: hürriyet düşüncesi

Fikr-i kavmiyet: ırkçılık düşüncesi

Fikr-i nezih: temiz düşünce

Fil hakika: doğrusu, gerçekten

Fitne: kargaşa, karışıklık

Fuad: kalp, gönül

Fuhuş: haddini aşma

Fukaha: fıkıh alimleri

Furkan-ı hakim: hikmetli kuran

Fünun: fenler

Fünun-ı hendese: geometri ilimleri

Füşhat: genişlik

Füsul: mevsim

Fütur: bezginlik

Füyuzun: feyizler

G

Gafil: aymaz, habersiz, hazırlıksız
Gâhi: ara sıra, zaman zaman
Gaib: görülmeyen âlem, göz önünde bulunmayan
Galebe: yenmek, üstünlük
Galeyan: kaynamış, mecazen coşma, hiddetlenme
Galeyh: kaynama
Galin: yatak
Gamgin: oyun
Garâbet: gariplikler, tuhafliklar
Garb: batı, avrupa
Gârib: yurdundan uzak kalan, bilinmeyen, müphem, kapalı olan, eşi benzeri olmayan, tek ve nadir, yalnız, kimsesiz, zavallı
Gaye: amaç, sonuç, bir şeyin son noktası, uç
Gayet: aşırı ölçüde, pek çok
Gazel: divan edebiyatının en yaygın nazım şekli
Gılgule: kabalık, sertlik
Girdab: tehlikeli yer ya da durum
Girizan: kaçan, firar eden
Girudâr: savaş
Girye: gözyaşı
Gisu: uzun saç, omuza dökülen saç
Gubar: keder
Gulgule-hiz: gürültü yapan
Gulgules: gürültü patırtı
Gum-nam: eseri kalmamış kaybolmuş
Gunagun: çok çeşitli
Gurebâ: yabancı, kimsesiz
Gurüb: güneşin batması
Gusn: kırılmış dal, ağaç dalı
Gümrah: gür, bol, sık, çok

Güne: gidiş

Güş: işitmek, duymak

Güyâ: sanırsın ki, sanki sözde

Güzin: nadide, seçilmiş, seçkin, beğenilmiş

H

Hab gâh: yatak odası

Hab- 1 sükûn: sakin uyku

Habe: sahip olmak

Hacet: gereklilik

Hacil: utanmak, utanmış

Haç: Hristiyanlıkta önemli bir sembol

Had: yetki, sınır

Hadim: hizmetkâr, hizmetçiHaiz: bir şeyi elinde bulunduran, bir şeyi olan

Hâk: yer, toprak

Hakaik: hakikatler

Hakdan: allah'ın yarattığı kul

Haki: toprak

Hakikat: gerçek

Hakikat-1 yelda: uzun gecenin gerçeği

Hâkim -i fitrat: yaratılışın hâkimi

Hakir: küçük, önemsiz

Hakkı hayat: hayat hakkı

Hak-sar: yere sermek, toz toprak içinde kalmış, perişan

Hal: durum, vaziyet, görünüş, tavır

Halas: kurtuluş kurtulma

Halef: arkadan gelen, ardından gelen kimse

Haleti rühiyye: ruh durumu

Halife: Hz Muhammet'ten sonra, onun vekili olarak Müslümanların imamlığını ve şeriatın koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse

Halik: yaratıcı, yaratan

Halil: dolu, sağanak

Halisane: candan

Halk: ortaya koymak, meydana çıkarmak

Hallak: yaratıcı

Hamakat: ahmaklık, aptallık

Hamaset: kahraman, kahramanlık, yiğitlik

Hamiyyet: milleti himaye etmekte, korumakta işaretini savunmakta, tembellik etmeyip, bütün kuvveti gayret etmek

Hamuş: sakin, suskun

Han ü man: ev bark, aile ocağı

Hande-i nur: parlak gülüş

Hane: ev, konut

Hanumansız: evsiz

Har: hor, hakir, adi, aşağı

Hara: tepinme oynama

Harab: yıkılmaya yüz tutmuş ve çok eski ve perişan

Harameyn : mekke ve medine şehirlerini birlikte ifade eden tabir

Haras: dilsizlik, dilsiz olma

Harb: savaş

Harde: zorlu

Harem: padişahın aile yaşamını sürdürdüğü, padişah, şehzade ve devlet ileri gelenlerine cariye ve eş temin edilen yer

Harim- i din: dinin korunması

Hârim: yasaklanan, korunan, saygı duyulan şey

Harim-i canan: sevgili yuvası

Hasbi: gönüllü olarak ve karşılık beklemezsiniz yapılan, nedeni olmayan, nedensiz, karşılıksız

Hasıl: ortaya çıkan, türeyen, var olan

Hasire: zarara uğrayan

Hasis: cimri

Hasm: en büyük düşman

Hasmım: düşman

Haş: özel, çok yakın

Haşa: İslam dininde uygun olarak kabul edilmeyenler bir söze ve davranışa sinme

Haşa: islam dininde uygun olarak kabul edilmeyen her bir söze ve davranışa sümme	Herdem: taşımak
Haşr: birlikte olmak, yan yana olma, toplanmak	Herze: saçma sapan söz ya da davranış. boş laf, söz, lakırdı
Haşyet: korku, korkma, endişe duyma	Hesti: varlık, var olma
Hatır: düşün	Heval: dost
Hatırat- ı latif: tatlı hatıralar	Hey'et: kurul
Hatip: söz söyleyen, cemaatte topluluğa karşı güzel söz söyleyen	Heybet: yücelik, azamet, büyüklük
Hatmi enfas: nefesleri tükenmek, ölmek	Heybetli: görünüşü korku ve saygı uyandıran
Hatve: adım, mesafe	Heyhat: yazık, yazık ki anlamında kullanılır
Havali: çevre, dolay, yöre	Heyula: korkunç hayal, ürkütücü şey
Havas: yüksek seviyede olanlar	Hezel: alay, şaka
Havatır: akla gelmek	Hezeyan: abuk sabuk konuşma saçma sapan sözler etme saçmalama
Havi: ihtiva eden, içeren	Hezeyas: sayıklama
Havsala: zihnin bir şeyi kavrama derecesi	Hezimet: bozgun
Havvas: yüksek seviyede olanların, üstekilerin	Hicran- ı müebbed: sonsuz ayrılık
Haya: utanmak, çekinmek	Hicran: ayrılık
Hayat ı nev: yepyeni yaşam	Hidayet: bir kimseyi tanrı tarafından gönderildiğine inanılan doğru yol
Haybet: saygıya dayanan korku, mahremiyet	Hiddet: sinir, öfke
Hayfa: yazık	Hikmet i kuran: kurana mahsus hikmet
Hayme: çadır	Hilaf: zıt
Hayret: beklenmedik, şaşırtıcı, garip bir şeyin açtığı şaşkınlık	Hilkat: Allah'ın yaratması
Haysiyet: şeref, itibar	Himmet: kayırma ,yardım,çaba,çalışma
Hayyiz: mekân, yer, makam	Hiram: yürüme,gezinme, salınarak eda ve naz ile yürüme
Hazin: içe dokunan, üzüntü verici, acıklı	Hissi-i milliyet: milliyet duygusu
Heder: boşa gitme, ziyan olma bir işe yaramama karşılığını alamama vücudun bir organında görülen uyuşma	Hizb: kısım, parça
Helak: ortadan kaldırma, yok etme	Hotoz: eski zamanlarda kadınların başlarına giydikleri süslü serpuş
Helecan: titretme, çarpıntı	Hödük: anlayışı kıt, kaba saba kimse
Hemal: taşımak	Hucüm: saldırı
Hemşizade: kız kardeşin çocuğu	Hücüs: sessiz, sakın durmak, alçak gönüllü olmak
Hercümerc: darma dağın	

Huda: doğru yol veya doğru yolu gösteren kişi

Hufre: çukur

Hulul: birşeyi çözmek bir yere intikal etmek
konup yerleşmek

Hunu: kanı

Hurab: bakımsız kalmış, bakımsızlıktan
yıkılacak duruma gelmiş olan

Huraf: harfler

Hurafat: hurafeler , harfler.

Hurafe: akla aykırı ,uydurma şeyler

Huruş aver: gürültü aşama

Huruş: coşku,coşmak

Huruşan: esip coşmak

Hurüş: kendinden geçme

Hutbe: söz söylemek, hitap etmek, konuşmak

Hutur: kafası karışmış

Hutür : akla getirmek

Hüccet: delil, senet

Hüddud: sınır

Hüfeyre: çukur

Hülasa: özet

Hülya: tatlı düş, hayal

Hümüs: bitkilerin çürümesiyle oluşmuş olan
koyu renkte organik toprak

Hün- i mazlum: mazlum kanı

Hün: kan

Hüruşa: coşup ağlamak

Hürüş: coşkun, coşma

Hüsn: güzellik

Hüsrân: mahrumiyet, kayıp, ümitsizlik, elem

Hüsrân: umulan beklenen bir şeyin elde
edilememesinden duyulan acı düş kırıklığı

Hüveyde: aşikar

Hüzme: demet

I-İ

Irgat: çalışan, işçi

Irşâd: doğru yolu göstermek

İslah: düzeltme

İ'la: yüceltme

İ'laya: yüceltmek

İlane: yardım

İbahıyye: haram yasak olan şeyleri helal kılmış

İbn-i avf: abdurrahman b.avf

İbraz: ortaya koymak

İbret: kötü, yanlış davranışlardan sakınmayı
sağlayan olgu

İcazet: 1.izin, onay, onaylama. 2.diploma.

İcbar: zorlama

İctihad: sosyal hayatta şeriatın kaynaklarında
yer alamayan soruları çözmek için zihinsel çaba
harcama

İçtimai: toplumsal

İddiay-ı kavmiyet: ırkçılık iddiası

İdlal: saptırmak

İdrak: zihin

İffet: namus

İfsad: bozgunculuk

İgze: izin, onay

İhkak: hak

İhsan: iyilik

İhtar: uyarı

İhtiram: saygı

İhvan: 1. yakın dostlar, yakın arkadaşlar.

2.aynı tarikattan olan kimseler.

İhya: diriltme

İkbal: yüksek bir makama erişme

İkdam: gayretle çalışma

İkmal: bütünleme

İkrar: bildirme, açıkça söylemek

İktham: bir zorluğu giderme

İlahi: tanrısal

İlhad: küfür, inkar, dinsizlik

İlik: kemiklerin iç boşluklarını dolduran doku

İlim: evrenin veya olayların bir bölümünü konu
olarak seçen gerçeğe dayanan yöntemlerle
sonuç çıkarmaya yarayan düzenli bilgi

İllet: hastalık

İltia: sığınma

İltikaf: kendini bir konuya verme

İltiva: kıvrılmak

İmdat: yardım

İmhal: bırakmak, mühlet verme

İmti dad-ı mehibince: heybetli,uzama

İmtidat: uzanmak

İmtizac: uygunluk

İnayet: lütüf, ihsan, iyilik, yardım

İncizab: kapılmak

İnfan: bilmek

İnfial: gücenme, darılma

İnfial: tutuşan

İnfilali: kızgınlık duyma

İnkılap: devrim, değişim

İnkıyad: boyun eğme,uyma

İnkisar: kırılma, gücenme

İnkişaf: gelişim, gelişme

İnkişaf: gelişme, gelişim, gelişmiş

inlem: acı sesler

İnsaf: acıma, mantığa dayalı adalet duygusu

İnsaniyet: insanlık

İnşad: şiir okuma

İntibah: 1-sinirlerin uyanması, uzuvların

harekete geçmesi, 2-uyanış, uyanma.İptidai:

ilkel mektep, osmanlı zamanında küçükten
büyüye eğitim düzeyi
İrfan: anlama, kültür
İrşad: doğru yolu gösteren
İsabat: bir şeyi açıklığa kavuşturmak delil
getirmek
İskandil: derinlik ölçme aleti
İskirham: yalvarış
İsti dad: yetenek
İstibdat: baskıcı yönetim
İstidat: yetenek, hazırlık
İstihfaf: hafife alma
İstihkar: hakir, zelil
İstikbal: gelecek
İstiknah: araştırma
İstikrah: iğrenmek, tiksirmek
İstimdat: tehlikeli durumlarda yardım isteme
İstinsah: kopye
İstirham: yalvarma
İşar: göstermek
İşrak: parıltı
İşve: aldatıcı çekici hoş tavır
İşve: cilve
İtilla: yükselme
İttihaz: sayma, tutma
İyan: aşık
İyazen: sığınma
İyd: bayram
İzan: kavrayış
İzdiham: kalabalık
İzmihlal: çökme, yıkılma, yok oluş
İzzet: büyüklük, ululuk, yücelik

J

Jamime: Genelleştirme

Janafeyri: İki yön

Jazib: Eziyet etme

Jemaşare: Seyretmek

Jemine: Güven verme

Jerezu: Bakışma

Jevcih: Yönetme

Jimsal'i ilahi: İlahi benzetme

K

K: arar ı erzeli: en rezil karar
Ka betullah Allah 'ın kabesi
Kabail: Kabileler
Kâbetullah: Allah'ın kabesi
Kabil: Mümkün olan, kabul edilen
Kabiliyet: Yetenek
Kabristan: Mezarlık
Kabus -i huni: Kanlı kabus
Kadı asker: Osmanlıda şeri davalara bakan askeri hâkim
Kadid: iskelet
Kadim: Çok eski zamandan var olmuş veya eskiden beri var olan
Kadr: değer bilmek
Kadrül lahtan: Allah'ın kaderi
Kâfi: Yeter
Kafile: grup
Kaftan: İpekli kumaş, giysi
Kah olmak:Ara sıra , kimi kez
Kahbe: Hilekâr, kalles
Kair: Derinlik, dip
Kalpak: Deriden kürkten başlık
Kaltaban: Hileci- düzeci
Kamer: Ay
Kâmilen: topluca hep birlikte
Kamş: Meşelik ağaç
Kandil: Fener
Kani: Kişinin düşünerek vardığı ve inandığı sonuç inanılan düşünce kesin düşünce
Kanun- i sa' y: Çalışma kanunu
Kanun-i esasi: Anayasa
Kar ü bâr: Vur kaç tekniği
Kâr: Kazanç

Karar-ı erzel: En rezil karar
Karban: Kervan
Kari: Okuyucu
Karib: Yakın
Karye: Köy
Kasaid: kasideler
Kasvet: İç sıkıntı
Katre- i avare: Başiboş damla
Katre: Damlacıklar, kuyudan damlayan su
Kavi: Kuvvetli
Kavim: Aynı soydan gelen töre dil ve kültürleri bir olan insan topluluğu
Kavm-i Necib: soylu seçkin temiz ulus
Kavmiyyet: Irkçılık
Kavzan: Titreyen
Kayd: Bağlamak
Kayd -ı ömür: yaşadığı süreç
Kebe: Kısa kepenek
Keçe: Koyun, keçi, deve, tavşan vb. gibi hayvanların yapağısının, tüyünün dürülmesi, dövülmesi yoluyla yapılan kalın kumaş
Kehvâne: Beşik
Kemal- i Acizlik: Güçsüzlük
Kemal -i Şiddet: Büyük bir şiddet
Kerhen: Öğrenerek
Keşmekeş: Karışık olma durumu
Kevni: Oluşan ait ve müteallik
Kevr: Devretmek, dönmek
Kevre: Zayıf, çelimsiz
Kılağı: Taş üzerinde bilinen bir kesici aracın keskin yüzüne yapı zarı ve iyi kesilebilmesi için gereken çok ince çelik parçalar
Kıyam: Ayağa kalkış, bir şe girişme kalkışma
Kıyam edip: Ayağa kalkmak

Kıyam: Ayağa kalkış
Kıyamı Haşr: kıyamet günü
Kibar ı ümmeti: Ümmetin büyüğü
Kibari: Büyükler
Kitabü'l fetva: Fetva kitabı
Koğ: Çekiştirme, kötüleme
Kontrant: Sözleşme
Kopuk: toplum kurallarına uymayan, işsiz
güçsüz
Kudumiye: Büyük bir kimseye yoldan geldiği
zaman sunulan hediye
Kurb: yakın
Kûrs-î celâl: Hiddet kürsüsü
Kuruntu: Yanlış sanı, düşünce
Kuvai: Kuvvetler, güçler
Kuyûd: Kayıtlar, sınırlamalar
Kübra: En büyük olan yol ya da büyük
Küdein: İlaç
Küfar: Kâfirler
Kühen: Köhne
Kühne: Gözü pek
Kühsar: Dağlık yer, dağ tepesi
Külhan: Kabadayı, serseri
Külhanbeyi: Kabadayı, serseri
Kürs-i mehib: Heybetli kürsü
Kürsi: Taht, hükümdarlık

L

La yüsel: Sorumsuz

Lafz: Ağızdan çıkan anlamlı ses veya sözün bildirilmesi

Lafz-ı muhkem: Başka bir ihtimal taşımayan açık manalı ayet ve hadislerle fıkıh usulünde açıklık bakımından en üst düzeydeki lafız için kullanılan bir terim

Lahavle: Artık sabrın tükendiğinde belirtmek için kullanılır.

Lahik: Ulaşan

Lahut: ruhani, insanın ilahi ve manevi yönü

Lahut:İlahi alem, manevi alem

Lahuti: Tanrısal

Lahza: An

Lakin: Ama, ancak, fakat

Lal: Dilsiz

Lamise: Dokunma

Lane: Yuva, ev

Laşe: Leş

Latif: Güzel

Latif: Nazik ve merhametli davranmak, iyi muamele etmek

Leb: Dudak

Leb-i derya: Denizin altı

Lebriz: Taşkın, taşacak kadar, ağızına kadar dolu

Lebriz-i meserret: Sevinçle dolmak

Ledün: Zaman ve mekân zarfı

Leim: yol göstermek

Leim: Alçak

Lem'a lem'a: Parıl parıl

Lemeân: Parlama, parıldama

Lems: Dokunmak

Lerzan eyle-: Titremek

Lerzedar: Titrek, titreyen

Levazım: Lazım olan şeyler, askeri malzemeler

Levh-i güzin: seçkin tablo

Leyâl: Geceler, karanlık

Leyl-gun: Gece renkli

Leyl-i matem: Matem gecesi

Leyse li'l insani illa mâ-se-â: İnsanın kendi çaba ve çalışmasından başka bir şey yoktur.

Lihye-i Paki: Hz. Peygamberin yaratılışını, dış görünüşünü, mübarek vücut şeklini ve onun bütün güzel sıfatlarını ifade etmek için kullanılan bir deyim

Lika:Kavuşma

Lisan: Dil

Lisan-ı gayb: Görünmeyen alemin dili

Lisan-ı hal: Hal dili

Lisan-ı şiir: Şiir dili

Lüb: Öz

M

Ma budanlar: ilah
Ma sum: suçsuz
Ma'bed: tapınak, ibadet yeri
Ma'bed-i feyyaz: bereket veren
Ma'mafih: durum böyleyken
Ma'na: anlam
Ma'sume: günahsız millet
Maarifet: herkesin gösteremeyeceği beceri, beceriklilik, hüner, ustalık
Mademki: çünkü
Mağribi aksaya: en uzak batı
Mahal: yer, yöre
Mahfil: toplandırılacak yer
Mahirane: ustaca
Mahiyet: Nitelik, önem
Mahiyyet: bir şeyin iç yüzü, aslı, esası
Mahkûm: Esir
Mahlûkat: Yaratık
Mahmur: sarhoşluğun verdiği uyuşukluk, sersemlik
Mahrum: yoksun
Mahviyyet: Alçak gönüllülük
Mahz: Sade
Maişet: Geçinme
Makber: Mezar
Makrun: Ulaşılmış, kavuşulmuş olan
Maksad: amaç
Malik: Sahip
Malike l mülk: mülkün sahibi
Malta: Güney Avrupa'dan Orta Akdeniz'de yer alan Sicilya'nın güneyindeki adalar devleti
Mamelek: Bir kimsenin para ile ölçülebilen her türlü mal, hak ve borçların tümü

Mani: Engel
Manzur: Görülen, bakılan, nazar edilen
Masivar: Allah'ın dışındaki varlıklar
Maskara: Eğlendirici
Masnu: sanat eseri
Matbaa: Basma evi
Matbuat: Basın
Matem: Yas
Matlub: İstenilen
Matvi: Bükülü, dürülmüş şey
Maun: Yardım ve zekât, Eve lâzım şeyler. Ev eşyası.
Mazi: geçmiş
Mazi: Geçmiş
Mazik: Dar yer
Mazlum: Zulüm görmüş
Mazlûmine: Mazlumlar
Me mül: Umulan, beklenen
Me var: Sekiz cennetten üçüncü
Me yüs: Ümitsiz, üzgün
Me'lun: Lanetli
Meal i hilkute: Yaratılış manası
Meal: Anlam
Medfenin: Ölüm
Medfun: Defnedilmiş
Medhuş: Dehşete uğramış
Mefahir: Övünme, övünülecek şeyler
Mefkure: Gaye, ülkü, ideal
Mehib: Heybetli
Mekabir: Kabirler, mezarlar, mezarlıklar
Mektep: Okul
Mel anetleri: Melunluk
Mel un: Kötü, alçak, yaramaz
Melahat: Güzel

Melal: Can sıkıntısı, usanma, kader
Melkandler: Mezarlar
Memdud: Uzatılmış, yayılmış, çekilmiş
Menar: Aydın, kültürlü, görgülü, ileri görüşlü
Menazır: Görünüş
Menba: Kaynak, pınar
Menevir: Bir şey üzerinde dalgalanıyormuş
hissini veren parlak renkler meydana gelmesi.
Menzil i aram: Dinlenme yeri
Menzil-i Feyza: İlim dolu nehir
Mer: Elli
Merared: Acılık
Merartib: dereceler
Merayan: engebeli
Merbüd: Bağlı
Merdane: Yiğitçe
Merdüd: Geri çevrilmiş
Merdüm: İnsan
Mersiye: Divan edebiyatında ölüm konusunu
işleyen şiir
Mes'uliyet: Sorumluluk
Mesacidin: Secde edenler
Mesire: Gezilecek yer
Mestur: Örtülmüş, setredilmiş, gizlenmiş
Meş al i vahdet: Birlik meşalesi
Meş'üm: Uğursuz, kir, pis, bedbaht
Meşhed: Mezar, şehitlik
Meşhudat: Tanıklık
Meşhüd: Gözlemlenen görülen
Meşiyih: Önderler, liderler
Meşiyyet: İrade, istek, yürüyüş, yürütme
Meşreb: Yaratılış
Meta-ı mebzul: Bolca bulunan ucuz nesne
Metalib: İstenen şeyler

Methal: Giriş
Mev üd i: Varlık ve yokluk
Mevc i tufan: Hak yoldan sapkınlık
Mevcan mevc: Dalga dalga
Mevce: Dalga
Mevcfidat: Ölüm
Mevcud: Var olan, varlık
Mevhum: Gerçekte olmayıp varsayılan, var diye
düşünülen
Mevki: Yer
Mevkib: Kafile, alay, kortej
Mevkid-i şad: Sevinç alayı
Mevküt: Vakitli
Mevşuk: Güvenilir
Mevzu: Konu
Meyil: Eğilme
Meyse: Yürümek
Meyus: Ümitsiz, üzgün
Meyüsane: Ümitsizce
Meyyit: Ölü
Mezbele: Çöplük
Mezellet: Alçaklık, düşkünlük
Mihnet: Üzüntü, sıkıntı
Mihrak semavid:
Mihrak: Odak noktası merkez
Mihrap: İmamın camide namaz kıldığı yer
Mihriban: Sevilen
Mikyas: Ölçü
Millet-i merhume: Ölü millet
Misyoner: Hristiyan olmayan toplumlardan bu
dini yaymaya çalışan bununla görevli kimse
Mokbor: Mezar, gömüt ya da kabir
Mu'tandın: İstenen şey
Muabbededn: Sonsuza dek

Muaddili: Benzer, denk, eşit, eş değer
Muammer: Uzun ömürlü, uzun yaşayan
Muarra: Çıplak, temiz, pak, arınmış
Muazzam cereyanlar: Büyük akış
Muazzam: Eşsiz, büyük, yüce
Muazzezdi: Aziz, yüce, kutsal
Mubassır: Okullarda öğrencilerin durumu ile ilgilenen ve düzeni sağlamakla görevli kimse
Mucahid: Cihad eden
Mugalyanuzar: Güzel kokan çiçek
Muğber: Güvenlik
Muğber: Kırgın, küskün, gücenmiş, darılmış.
Muhacir: Mekke'den Medine'ye göç edenler
Muhakkar: Hakir görülen, hakarete uğramış.
Muhâl: Mümkün olmayan, olamaz, imkânsız, olanaksız.
Muhâlif: Aykırı
Muhammer Tıynet: Yoğrulmuş maya
Muharrem: Ay takvimin birinci ayı, aşure ayı
Muhassıl: Husule getiren, hâsıl eden, meydana getiren.
Muhât: Etrafı çevrilmiş. Etrafı kuşatılan. Bir şey içinde bulunan.
Muhit: Çevre
Muhit-i ilim: İlmi çevre
Muhkem: Sağlam, sağlamlaştırılmış, kuvvetli.
Muhtasar: Kısa, özet, az.
Muhtefi: Gizlenen, saklı, gizli.
Muhterem: Saygıdeğer, hürmete layık.
Mukabil: Karşılık
Mukaddes: Her türlü çirkinlik ve eksiklikten arınmış, kutsal
Mukallid: Taklitçi, taklid eden, başkasına özenerek onun gibi olmaya çalışan

Mukarrer: Kararlaşmış, kesinlik kazanmış; hakkında şüphe olmayan mesele.
Mukassı: Kasvet veren, sıkıntılı, kasvetli. Sıkıcı, dar.
Muktadas: Örnekler
Muktedir: İktidar sahibi
Munis: Alışılmış. Ehlileşmiş. Cana yakın. Sevimli.
Murad ı evvel: Osmanlı padişahı
Murad ın: Birinci Murad, metin kuvvetli sağlam
Murdar: Pis. Kirli. Mülevves. Temiz olmayan.
Musahabe: Görüşme, konuşma, söyleşi, sohbet
Muhasebede: Röportaj
Musanlar: Sanat
Musıki: Müzik
Musıki-şinas: Müzikle uğraşan
Musin: Yaşlı, ihtiyarlamış
Musubet: Olumsuz
Mutad: Alışılmış
Mutarna: Taravetli, taze
Mutassıl: Beraber
Mutefelsit: Filozof kesilmek
Muteval-i Leyal: Sürekli uzayan
Muvaffak: Başarılı
Muvaffakiyet: Başarı, başarmak
Muzdim: Karanlık, dehşetli
Muzi: Aydınlık, ışık veren, parlak
Muztar: Zorlanmış. Cebr olunmuş. Mecbur kalış. Çaresiz kalıp başı sıkılan.
Mübdiane: Zorunlu
Mübhem: İyice belli olmayan, belirsizlik, gizli
Mübin: Kötüyle iyiyi ayıran
Mücadele: Savaş

Mücaz: Câiz görülmüş, yapılabilir, uygun ve muvafık görülmüş.

Müctehid: İslam hukuk alimi, Âyet ve hadîslerden hüküm çıkaran büyük âlim.

Müderri: Medrese ya da camilerde ders veren âlim, hoca.

Müdrük: Bilge

Müebbed: ebedi

Müedda: Mana, anlam, mefhum, kavram.

Müemad: Sürekli

Müessese: Kurum

Müeyyed: Doğrulanmış, sağlam

Müfekkire: Düşünme gücü ve kuvveti.

Mühim: Önemli

Mükendidir: Boyun eğen

Mülahazayan: Düşünce

Mülazım: Bir kimseye bağlı gibi olan, maaşsız acemilik hizmeti.

Mülevves: Kirli, pis, bulaşık.

Mülk: Vakıf olmayan, doğrudan doğruya birinin malı olan yer ya da yapı

Mültecir: Sığınan

Müncel: Şimdiki versiyon

Müncezib: Beriye çekilen, cezbedilen. İncizab eden.

Mündemic: Dürülüp sarılan, içine sokulmuş olan. İçine alınmış olan.

Mündeşir: Dehşet içinde kalmış plan

Münevvim: Uyutucu. Uyku veren ilâç.

Münhasır: Belli bir sınır içinde olup harice tecavüz etmeyen, inhisar eden, her yanı çevrili.

Münkesir: Kırılmış, kırık.

Müphem: Kapalı, örtülü, belirsiz.

Mürde: Ölmüş kişi, ölü.

Mürted: Müslüman iken dinden çıkan, kâfir olan kimse.

Müsamere: Mekteplerde talebelerin oynadıkları piyes.

Müsangar: Küçük, küçücük

Müsarf: Saçan, su veren

Müslih: Islah eden. İyileştiren. Terbiye edici.

Müstagrak: Kendini bilmeyecek derecede dalgın olan.

Müstağrak: Gark olmuş, dalmış, batmış.

Müstahil: İmkânsız, olmayacak şey. Boş.

Müstakbel: İleri bir tarihte beklenen, gelecekteki

Müstakbele: gelecek

Müstarfil: Dil döken

Müşeyyed: Yüksek ve sağlam, metin yapılı, kuvvetlendirilmiş, sağlamlaştırılmış.

Müşfik: Şefkatle seven. Acıyan, merhametli.

Müşkil: Zorluk, güçlük, zor olan iş. Çetinlik.

Müştak: Çok isteyen, can atan.

Mütad: Alışılmış

Mütavartı: Yalvarmak

Mütedenni: Tedenni eden, gerileyen, aşağılanan.

Mütefen: Becerikli

Müteffekir: Düşünür

Müteheyyc: Heyecanlı

Mütemad: Aralıksız, sürekli

Mütendid: Ordan

Müteveffa: Ölü, vefat etmiş, ölmüş.

Mütevekkil: Tevekkül eden.

Müvekkel: Birinin yerine görevlendirilmiş kimse.

Müverrin: Tarihçi

Müzevvir: Yalancı, dolandırıcı, arabozucu.

N

Naagd. Para

Naaş: Ceset

Naçar: Çaresi olmayan, çaresiz

Nadan: Bilgisiz, cahil, hödük.

Naf: Göbek, orta.

Naf-ı asar: Faydalı eserler

Naga: Vakitsiz

Na-hak: Haksız, beyhude, boş.

Nakkad: Tenkidci, bir şeyin iyisini kötüsünü ayıran.

Nale: İnleyip, sızlamak, inilti, feryat.

Nale-sera: Son akşam

Nam: İsim, ad. Lâkab. Ün. Şan.

Na-mahdud: Sınırsız, hudutsuz

Na-mahrem: Mahrem olmayan; kendisi ile evlenilmesi haram olmayan.

Namdar: Ünlü, şöhretli, meşhur.

Na-mütenahi: Sınırsız, sonsuz, engin.

Namzet: Aday

Na-peyda: Belirsiz

Nara: Yüksek sesle bağırma, haykırma.

Nas: Halk, insanlar

Nasara: Hristiyanlar. Nasraniler.

Nasiye: Çehrenin gösterişi, alın, yüz.

Nasula: İnsanın beşeri yönü

Nasüt : İnsanlık. İnsanlar ve onlarla alâkalı şeyler.

Nazar: Bakış, görüş, göz değmesi.

Nazariyat: Kitabî bilgiler, görüşler, ispatlanmamış düşünceler.

Naze: Cilveli, nazlı

Nazele: Yüzsüz

Nazenin: İnce yapılı, cilveli, edalı.

Nebat: Bitki, Yemen diyarında bir kabile adı.

Nebi: Tanrının buyruklarını ileten onları aydınlatan kimse, peygamber

Nebiyy-i masum: Masum kimseler

Necat: Kurtuluş, selamet.

Necib: Soylu, cömert, kerim kişi.

Necm: Yıldız

Nedamet: Pişmanlık, nedâmet etmek.

Nefer: Er

Nefh: Güzel kokunun yayılması. Kokmak.

Nefha: Esmе, esinti, üfürük.

Nef-i Şahsi: Kişilik

Nefrin: Lanet, nefret, beddua.

Nefs: Ruh, hayat, asıl. Bedenin hissi istekleri.

Nehar: Gündüz

Nehy: Yasaklama, yasak edilen şey.

Nekalin: İşkence

Nekbet: Felaket. Talihsizlik, şanssızlık, bahtsızlık.

Nescid: Mısralar

Nesim: Hoş ve hafif rüzgâr.

Nesim-i safa: Açık havadaki ayaz rüzgâr.

Nesrin: Yaban gülü.

Neşet: Meydana gelme, çıkma.

Neşide: Manzume. Şiir.

Neşr: Yayma, dağıtma.

Neva: Ahenk, ses, güzel sadâ, nağme, avaz.

Nev-bahar: İlbahar.

Nevbet: Nöbet. Sıra ile görülen iş.

Nevha: Ölüye sesli ağlamak, ağıt

Neviye: Torun

Nevmid: Ümitsiz, me'yus, mükedder, cesareti kırılmış.

Nezir: Korkutan, cezayı haber veren.

Nidâ: Ses, seslenme, seslenme.
Nifak: Müslüman gibi görünüp kâfir olmak. İki yüzlülük.
Nigah: Bakmak, nazar etmek. Bakış.
Nigah-ı ibret: İbretli bakış
Nigeh-ban: Gözcü, bekçi.
Niha: Yas tutmak.
Nihan: Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan.
Nim: Yarım, nısf, buçuk, yarı.
Nira: Cehennem
Nisar: Saçmak, dağıtmak.
Nisbetiye: Bağlantısı olmak, ilgisi olmak
Nişane: Alâmet, işaret, iz.
Nitak: Kuşak, kemer
Niyaz: Dilek, yalvarma, dua.
Nukus: Resimler, nakışlar.
Numüne: Örnek
Nur-ı Nazar: Bakışın ışığı
Nur-ı Uluhiyet: İlahi ışık
Nur-i Didan: Nur yüzlü
Nusret: Zafer için yardım.
Nuş: Tatlı şerbet gibi içilecek şey.
Nübüvvet: Peygamberlik, nebi olmak, nebilik.
Nücum: Yıldızlar
Nükhet: Koku
Nümayan: Görünen, aşikâr olan, gözükcü olan.
Parlayan.
Nümayiş: Görünüş, gösteriş, dış görünüş.
Gösteri.
Nüsha: Dualı kağıt, sahife, yazılı şey.
Nüşur: Yayımlar, dağıtmalar.

P

Pâdişâh-ı şehid: Şehit, hükümdar
Pâk: Temiz, saf, katıksız. Hep, tamam, mübarek, kudsi.
Paki şerî: Temiz
Pâkin: Her türlü kötülükten veya günahattan uzak duran, temiz kişi
Pakine: Ayrıca
Pamal: Pullu sürüngenler, kobragiller
Pâmel: Ezilmek, çiğnenmek.
Pansör: Hür, düşünceli
Pare: Cüz, parça. Kesinti.
Pâyimâl: Çiğnenmiş, ayak altına alınmış.
Penahun: Sığınak
Per-dar: Asılmış, yukarı kaldırılmış.
Perde-i esrar: Sırlar perdesi
Perde-i zulmet: Zulüm perdesi
Perran: Uçan, uçucu.
Perüka: Berber
Pervaz: Uçmak, kanat açmak.
Pesman: Dökülen, arta kalan
Peya: Rütbe
Peyâm-ı veda: Dostluk haberi
Peyanun:
Peyda: Mevcud, var olan, açık, âşikâr, meydanda olan.
Peyderpey: Art arda
Peyle: Eski kahvelerde ve evlerde duvara bitişik kerevet ve sedir
Peyma: Yol alan, kateden, ölçen.
Peyman: And, yemin, muahede, ahitleşmek.
Peymâne: Büyük kadeh.
Peytan: Bir alayı günlerce misafir eden
Pıra: Süsleyici, düzenleyici, donatıcı.

Pış: Huzur, ön, ileri taraf.
Pinhan: Gizli, saklı, hafi, mahfi, mestur, müstetir.
Pir: Yaşlı, ihtiyar.
Pira: Süsleyici, düzenleyici, donatıcı.
Piraye: Zinet. Süs.
Pişgah: Ön. Huzur, huzurunda
Pişi: Önünü gören, ileri görüşlü.
Pomak: İslav kökenli Müslüman topluluk
Prizerin:
Protestan: Hristiyanlıkta reform yapılmasını isteyen, buna çalışan bir akım sonucu doğmuş olan mezhep
Pür: Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar

R

Ra'şedar: Titreyen,ürken
Rab: Tanrı
Rabıta: İlgi,münasebet,bağlılık,mensupluk
Raci: Geri dönen
Rahle-i tedkik: Araştırma masası
Rahmet-i Mevla: Allahın merhameti
Rahş: Yıkamak
Rakik: İnce
Raşe: Titreme
Re'y: Görme
Reca: Ümit,istek,arzu
Refref: Kanat çırpma
Reh-güzarında: Geçit,yol üstü
Rehmetullah: Allahın rahmeti
Rehzen: Yol kesen,haydut,eşkiya
Rencide: Kırılmış,incinmiş
Reng-i giva: Başka renk
Reng-i Hüvviyet: Özgünlük
Reng-i Şule-i berk: Şimşek ışığının rengi
Reng-i zilal: Gölge renk
Revak: Kemer,kubbe,çardak
Revzen: pencere
Reyb: Şüphe,tereddüt
Rezil akıbet: Kötü sonuç
Riayet: Saygı gösterme
Ric'at:Geri dönme ,kaçış
Rical-i berhurdar: Mesut adamlar
Rida: Örtü,şal
Rikkat: Acıma,incelik,yufka
yüreklilik,yumuşaklık
Ru'numun: Ortaya çıkan
Ruh: Nefes
Ruh-ı ecdad: Ataların ruhu

Ruh-ı edyan: Dinlerin aslı
Ruh-ı feyyaz: Bereket ve bolluk veren
Ruh-ı İblis: Şeytanın ruhu
Ruh-ı lain: Lanetli ruh
Ruh-ı sema: Huzur ve dinginlik
Ruku: Namazda eğilmek
Ru-numa: Yüz gösteren
Rücu: Geri dönme,dönüş

S

Sa'det: 1.Arzuların tatmin edilmesinden kaynaklanan durum. 2. Mutluluk.

Sa'di: Uğur ve mutlulukla ilgili, uğurlu.

Sa'y: 1.Çalışma. 2.Hacda sefa ile merve arasında yedi defa gidip gelmek.

Sa'y-i belîğ :1. Emek harcayarak gereği gibi çalışma. 2. Güzel, düzgün söz söyleyen.

Saba: 1.Sabah yeli. 2.Klasik Türk müziğinde bir birleşik makam.

Sabme: Vuruşma, çarpışma, sarsıntı.

Sadâ: 1. Ses. 2. Erkek baykuş. 3.Bir böcek adı.

Sadakat: 1.Sadakalar. 2. Dostluk, bağlılık.

Sadda: 1.Suyu lezzetli olan örülmüş kuyu. 2.Örten, kapayan.

Sadme: Çarpışma, vurma.

Sadr: Göğüs.

Sadr-ı İslam: İslam'ın göğsü.

Sâfâ: Gönül rahatlığı, huzur.

Saffet: 1. Saflık, temizlik, arılık. 2. Üstün güç.

Safvet-i ruh: Ruh temizliği.

Saha: Alan.

Sahabe: Sahipler, sahip çıkanlar.

Saha-i tatbik: Uygulama sahası.

Sahib-kıran: Her zaman başaran hükümdar.

Sahne-i decur: Karanlık sahne.

Sahn-ı üryan: Çıplak alan.

Sahra: Çöl.

Sail: 1. Sual eden, soran. 2. Dilenci. 3. Denize açılmak.

Saire: Diğer.

Sakf: Dam, çatı, tavan, gökyüzü, sema.

Sâkin: Hareketsiz, kendi halinde, yalın.

Sal- hurde: Yıllanmış, yaşlı.

Sâl: yıl

Salâh: İyilik, rahatlık, sulh, iyileşme.

Salahiyet- dar: Yetkili.

Salat: Namaz.

Salib: Haç, haçlı.

Salka: Çuha, kadife, sırma gibi kumaşlardan yapılan kollu cepken.

Saltanat: Hükümdarlık.

Samimi: Öz, asıl.

Samit: Sessiz.

Samt: Susma.

Samte: Sessizlik.

San'at: 1. Her şeyi mükemmel bir şekilde yaratan Allah'ın yüceliği. 2. Ortaya konulan üstün yaratıcılık.

Sarban: Deveci.

Sarık: Kavuk, fes.

Satveti: Ezici güç.

Savaik: Yıldırımlar.

Savlet: Hamle, hücum, saldırma.

Sayan-ı merhamet: Acınmaya layık.

Saye: Gölge.

Saye-i nur: Nurlu gölge.

Sayha: Feryat, çığlık.

Sebad: Kararlı olma durumu.

Sebat: Sabırlı olmak.

Sebil: Su dağıtılan çeşme.

Sefilân: Sefiller.

Sefilâne: Alçak bir haldeki yaşam.

Sehabe-i nur: Işıktan bir bulut.

Sehabiyye: Bulut .

Sekrân: Sarhoşlar.

Selamet: Kurtuluş.

Selef: Öncekiler.

Sema: 1. Gök, gökyüzü, Allah katı. 2. Mevlevi ayin dönüşü.

Seng: Taş.

Seng-i cânid: Donuk taş.

Seng-pâre: Taş parçası.

Ser- nigun: Baş aşağı.

Serab: Çölde uzaktan su ve yeşillik gibi görünen ışık yanıltması.

Serâb: Şaşkın hale gelme.

Serair: Sırlar.

Serapa: Bütün olarak, tümüyle.

Serdar: Komutan.

Serir: Tahta karyola, kürsü, taht.

Serir-i âlâ: Yücelik tahtı.

Sermedi: Daimi, ebedi, sürekli.

Sermediyet: Daimilik, ebedilik.

Servistan: Servi bahçesi.

Setre: Örtü, perde.

Setre-i bitab: Zayıf örtü.

Sevad: Siyahlar, karalar.

Sevâhil: Kıyıları.

Seyf: Kılıç, pala.

Seyr: Gidilen yol, yürüyüş.

Seyyah: Gezgin.

Seyyal: Akan.

Seyyale: Akış.

Seyyie: Günah, kötülük, çirkin iş.

Sıddık: Gerçekçi, dürüst ve güvenilir olma.

Sıyanet: Koruma.

Sima: Yüz, çehre.

Simsar: Komisyoncu.

Sin : Gömüt, mezar.

Sinâ: 1. Güçlü, kararlı. 2. Sabırlı. 3. Başkalarının karşı nazik ve hoşgörülü.

Sine- çâk: Yürek parçalayan.

Sine: Göğüs, gönül, kalp.

Sine-i millet: Milletin gönlü.

Sine-i münevver: Aydınlık kucak.

Sipah: Osmanlı ordusunun ağır süvari sınıf askeri.

Sipahi: Asker.

Sirac-ı ezel: Ezeli ışık.

Sirayet: Bulaşma.

Sivar: Bileşik.

Siyak: Söz gelişi, anlatım biçimi.

Sual: Soru.

Subat: Uzun uyku biçiminde baygınlık, koma, dalgınlık, uyku.

Subh: Sabah.

Subh-dem: Sabah vakti.

Sufuf: Sıralar, saflar, diziler.

Sulh: Barış.

Sun: Sanat, tesir, etki.

Suziş: Yakma, yanma, etkileme.

Suz-u güdaz: Yanıp yakınmalar.

Sücut: Secdeler.

Sükun: Durgun.

Sükut: Susturmak, sessizlik, sakinlik

Süngü: Tüfek namlusunun ucuna takılan delici silah.

Sürat: Hız.

Sürud-ı ümit: Ümit şarkısı.

Sürur: Sevinçli.

Süveydâ: Kalbin siyah noktası, kalpteki basiret ve idrak merkezi, ilahi aşkın tecelli ettiği yer.

Ş

Şah-ı şehid: Şehitlerin şahı.
Şahika: Zirve.
Şaki: Eşkîya, haydut.
Şap: Bir hastalık ismi.
Şark: Doğu.
Şayak: Kaba dokunmuş yün kumaş.
Şayan: Uygun.
Şayeste: Yaraşır, layık, uygun.
Şeb- nisar: Dağınık gece.
Şebab: Gençler.
Şebb: Genç.
Şebistan: Yatak odası.
Şedâid: Şiddetler.
Şedait-i eyyam: Hayatın sıkıntısı.
Şedid: Şiddetli, büyük bela.
Şehadet: Tanıklık, şehitlik.
Şehamet: Yiğitlik, cesaret, bir kişinin veya bir şeyin korunması ve savunulması.
Şehbal: Kuş kanadında bulunan en uzun tüy, kanat.
Şehidan: Şehitlik.
Şehr: Şehir.
Şekl-i muhiş: Korkunç şekil.
Şems: Güneş.
Şenâ: Övgü, övme.
Şenâ' at: Alçaklık, iğrençlik, kötülük.
Şer'ar: Savaşçı.
Şer'i: Dini kurallar.
Şerait: 1. Şartlar, koşullar. 2. İslam hukuku.
Şetaret: Sevinç, neşe.
Şevk: İstek, arzu.
Şevket: Görkem, güç, büyüklük.

Şevket-meab: Şevketin, büyüklüğün bulunduğu yer.
Şi'r: Anlama, sırma erme.
Şiar: 1. Ayırıcı özellik, alamet, iz. 2. Tutulacak yol, ülkü, ilke.
Şikar: Av, avlanan hayvan.
Şilte: Döşek.
Şimal: Kuzey.
Şitab: Acele etmek.
Şiven: Yas, matem.
Şu'â-ı muhriki: Yakıcı ışın.
Şu'un: İşler, fiiller.
Şua: Işın.
Şule: Aydınlık.
Şumus: Güneşler.
Şüheda: Şehitler.
Şüride: Perişan, karışık.

T

Ta' ayyün: Görünmek, ortaya çıkmak.

Tab: Efkâr basma işi.

Tabi: kesinlikle, doğal olarak

tabi': Doğal.

Tabib: Doktor.

Ta'dâd: Sayma.

Tafsil: Bir şeyi ayrıntılarına girerek açıklama, ayrıntılı, açık, uzun anlatmak.

Tağyir: Başkalaştırma, değiştirme, bozma.

Taharet: Temizlik, nezafet.

Tahattur: Hatırlatma.

Tahayyür: Şaşırma.

Tahlîs: Kurtarma, halas etmek.

Tahrir-i nüfus: Nüfus kaydı.

Takat: Dayanma, güç, katlanma, derman.

Taklid: Düşünmeden bir başkasına uymak.

Taksim: Parçalama, ayırma, bölme.

Takyid : 1. Bir mülkün üzerinde herhangi bir şehrin veya borcun olup olmadığını gösteren tapudan alınan bilgi. 2. Kaydetme.

Tamik: Derinleştirme.

Tanin-i medid: Çanakta uzun bir çınlama.

Tar: 1. Saç teli. 2. Karanlık.

Tarik: Yol.

Tarikat: 1. Yollar. 2. Allah'a ulaştıran yol. 3.

Vasıta, meslek.

Tarik-i Şam: Şam yolları

Tarumar: Karmakarışık, dağınık.

Tasarruf: Parayı veya tüketilebilecek herhangi bir şeyi dikkatli kullanma, idareli harcama.

Tasavvuf: Tanrımın varlığını, birliğini, niteliğini ve evrenin oluşumunu; varlık birliğiyle, yaratılanla yaratanın bir oluşu aynı kaynaktan

gelişi anlayışıyla açıklayan dinsel ve felsefesi akım.

Tasavvur: Düşünme, hayal etme.

Tasvir: Göz önünde canlandırmak resmini yapmak, canlandırarak anlatma, ifade etme.

Tatar: Postacı.

Tatbik: Uygulama.

Tavaf: Etrafında dönmek.

Tavazün: Eşitlik.

Tay olmak: Bir derde ortak olmak.

Tayf: Uykuda veya karanlıkta gözde tecessüm eden şekiller, hayaller.

Tazallüm: Zulüm görmekten , acımasızlıktan yakınma, sızlanma, ağlaşma.

Tazyik : Basınç.

Teaddi: Düşmanlık, ezme.

Teâli: Yükselmek.

Tebassur: Göz açıklığı, ileri görüş.

Tebessül: Somurtma, surat asma.

Tebid: Rapor.

Tebliğ: Bildiri.

Tecelli -zar-ı nur-i yezdani: Allah'ın ışığının tecelli ettiği yer.

Tecelli: Görünmek.

Tecessüs: Gizlice araştırma, anlama merakı.

Tefekkür: Düşünce, düşünme, düşünüş.

Tefrika: 1.Fikir ayrılığı yaşama. 2. Süreli yayınlarda bölüm bölüm yayımlanan, birbirini tamamlayan yazı dizisi.

Tegafül: Anlamazlıktan gelme.

Tehavvür: Çok öfkelenme ,öfkeden kabarma.

Tehyic: Coşturmak.

Tekamül: Olgunlaşma, olgunluk, ilerleme.

Tekasüf: Yoğunlaşma, sıklaşma.

Teklis: Kireç haline getirmek.
Tekmil: Tam duruma getirme, tamamlama.
Tekvin: Yoktan var etme, meydana getirmek, yaratmak.
Tekvir: Kıvırmak, sarmak, yuvarlamak.
Tel'mun: Sağlamak.
Tel'in: Lanetlemek.
Temas: İlişki ve bağ kurma.
Temaşa: Seyretme.
Temayül: Meyletmek, yöneltmek ve eğilim.
Temkin: Bir işi veya sonucu düşünerek ölçülü, hesaplı davranma.
Tenha: Yalnız, tek.
Tenkid: Eleştirme.
Tenkil: Uzaklaştırma, düşman veya zararlı kimseleri topluca ortadan kaldırma.
Tenzih: Kusur kondurmama , ayrıtma.
Ter: Bir şeyin ilk zamanı.
Terakki: İlerleme, yükselme.
Terane: Ezgi, nağme.
Tereddüt: Şüphe duymaya başlamak
Tersim: Resmetme
Tesaddi: Bildirmek.
Tesavir: Tasvirler.
Teslis: Üçe çıkarma, üçleme.
Teşhis: Kişileştirme.
Teşriye: Kanun, hüküm.
Tetkik: Araştırma.
Tevabi: Tabi olanlar, bağlı olanlar, uyanlar.
Tevcih: Belli bir yöne döndürme, yönetmek.
Tevekkül: Sebeplere tevessül ettikten sonra neticesini Allah'a bırakma, Allah!a dayanma ve güvenme.

Tevfik: Allah' in hayırlı işlerde kişiyi başarılı kılması anlamında kelam, terim.
Tevkise: Durdurmak.
Tevzi: Dağıtma, üleştirme.
Teyid: Destekleme.
Tezahür: Ortaya çıkma, belirme.
Tezebzüz: Kararlık.
Tezelzüz: Sarsılma, sallanma.
Tezin: Ezan okutmak.
Tıfıl: Küçük çocuk, bebek.
Tilavet: Kur'an-ı Kerim'i yüksek sesle, güzel ve yöntemince okuma.
Timsal: Benzeri.
Tiyet: Yaradılış, huy.
Tufeylat: 1. Çocuklar, bebekler. 2. Parazitler.
Tuhfe: Hediye.
Turab: Toz ve toprak.
Tüfan: Günlerce ortalığı sellerin aldığı, çok yeğin ve yoğun olarak yağan yağmur.
Türek: 1. Tepelerin arasındaki çıkıntı. 2. Kuş yuvası.
Tütsü: Büyü, ilaç yapmak ya da dinsel törenlerde çevrenin güzel kokmasını sağlamak için yakılan kokulu madde.

U-Ü

Ukba: ahiret

Ukde: düğüm, bağ, karışık ve müşkil iş. Zorluk, zor iş. 2. Ağaçlık yer 3. Pelteklik, kekemelik 4.

Arzu edip de ulaşamadığından dolayı içe dert olan şey.

Ulema: bilginler, alimler, osmanlıda ilmiye sınıf mensupları için kullanılan unvan

Ulum: ilimler

Ulum: ilimler, bilimler

Ulumun: âlimler

Ulvi: yüce

Umman: akdeniz okyanusu

Umumen: bütün, hep

Unsur: öge, ilke

Urefa: arifler

Üdeba: edipler, edebiyatçılar, zarif kimseler.

Üm: ana

Ümid: arzu, istek

Ümmet: bir peygambere inanıp onun yolunu seçen kimselerin tümü

Ümmü'l kitab: bütün nesne ve olaylara ilişkin ilahi ve ilim ve takdirin kayıtlı bulunduğu kitap

Üryan: çıplak

V

Vaaz: Vaizlerin cami, mesat gibi yerlerde yaptığı genellikle öğüt niteliği taşıyan dinsel konuşma

Vabeste: Bağlı

Vahdet: 1. Yalnızlık, teklik, birliktelik 2. Allah'a yakınlık, Allah'a ulaşma

Vahid-seray-ı: Dinlendirici yer

Vak'a: Olup geçen şey, hadise, olay

Vakar: Ağırbaşlılık, temkinlilik

Vakfız: Haberdar olmak

Vakt: Zaman

Vaktâ: Ne zaman, ne vakit

Vakur: Ağırbaşlı, temkinli

Valide: Doğuran, ana

Vâpesin: Son, en sondaki, en gerideki

Varak: Yaprak, kağıt veya kitap yaprağı

Vasıta: 1. İki şeyi birbirine bitişiren üçüncü 2. aracı, arada bulunan

Vasi: Geniş, açık, enli, bol

Vaz etmek: koymak, konulmak

Vaz: uydurmak

Vecd: Hayranlık duymak

Vecd: Kendinden geçecek derecede dalgınlık

Veciz: Kısa, derli toplu

Vekil-i umurun: İşleri gören kişi

Veled: Evlat, erkek evlad

Velvele: 1. Şaşkınlık 2. Gürültü, patırtı, yaygara, şamata

Vezaif: Vazifeler, ödevler

Vezir: Osmanlı imparatorluğu döneminde devletin bakanlık valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan kimse

Viran: Yıkık, yıkılmış

Visâl: Ulaşma, bitişme

Vukuf: 1: Durma, duruş 2: Bir halde, olduğu gibi kalma, ilerleyip veya gerilememe

Vücut: 1. bulunma, var olma, varlık 2. İnsan veya hayvan gövdesi

Vükela: Vekiller, kabine azası, bakanlar

Y

Yâd: Anma, hatırlama

Yafta: Bir malın cinsini, fiyatını ve sairesini belirten kâğıt

Yahud: Yahudi, Hz.Yakup'un oğlu Yahuda soyundan gelenler

Yahut: Veya, isterseniz

Yakamoz: geceleri denizde, balıkların ya da sandal küreklerinin kımıldanışıyla su içinde oluşan ışıltı

Yal ü bal: boy pos düzgünlüğü

Yâl: boyun, gerdan

Yalçın: (dağ, kaya vb. için) çıkılamayacak denli dik ve sarp

Yâr: sevgili

Yârân: dostlar

Yâve-gülan: saçmasapan konuşan

Ye's: ümitsizlik, elem, keder

Yed: 1. El 2. Kuvvet, kudret, gü.

Yedullah: Allah'ın kudreti

Yegane: tek, biricik

Yehud: Yahudiler

Yek- meal: tek anlam

Yekpare: tek parça, bir parçadan ibaret olan, bütün

Yel: pehlivan, şampiyon

Yelda: uzun

Yesâr: 1. Varlık, zenginlik 2. Sol, sol taraf

Yezdân: Zerdüşterde hayır İlahı

Yosma: genç ve güzel baştan çıkarıcı kadın

Z

Zade-i hür: hür oğul

Zafer-yab: zafer bulan, başarı gösteren, aradığı şeye erişen

Zaid: artan, artıran

Zairsiz mazarında: ziyaretçisi olmayan

Zalâm: karanlık

Zan: sanma, sanı, sezme

Zebun: güçsüz, zayıf, aciz

Zelil Eşhâs: hor, hakir, alçak, aşağı tutulan kişiler

Zelil: hot, hakir, alçak, aşağı tutulan, aşağılanan, horlanan

Zelzele: 1. Irgalama, sarsma 2. Yer sarsıntısı, deprem

Zembili: hasırdan üretilmiş olan yan taraflarında taşımayı kolaylaştırmak için kulp bulunan sepet

Zemzem: kabe yakınlarındaki mübarek su

Zeval: 1. yerinden ayrılıp, gitme 2. Zail olma, sona erme

Zill: gölge

Zillet: horluk, hakirlik, alçaklık, aşağılık

Zimmi: İslam Devleti tebaasından olan ve haraç veren Hıristiyanlar, Yahudiler

Zindegan: zinde olanlar, diriler

Zira: çünkü

Zi-ruh: canlı

Ziya: ışık, aydınlık

Ziya-riz: gizli ışık saçan, aydınlık dağıtan

Ziya-yı ilm: ilimin ışığı

Zuhur: meydana çıkmak, görünür olmak

Zulimât: karanlık yokluklar

Zulmet: karanlık, yokluk